

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

—⊙— Budapest, szeptember hó 4. ⊙—

Viki néni.

(Legenda.)

Viki néni!

Fogok mesélni...

Volt, hol nem volt, volt egy poéta,

Sovány, mint a kréta,

Nyúgós, göthös, akaratos legény,

Verseket irt szegény,

S mikor már szürke lett, mint a galambok,

Akkor se hagyta abba a kalandot,

Csak irt, csak irt, ontá a verseket,

Érettet, nyerseket,

Görbét, egyenest —

Vegvest.

És volt egy asszony: Viki néni

És annak szájrétü szoknyája,

És minden ránczban száz zsebe,

És minden zsebben egy tantikája

És minden tantinak száz tyukszeme

S az mind neki fájt, Viki néninek:

Akárki fázott, őt rázta a hideg.

*

És — éta-téta-paksaméta —

Az a fentirt rozoga poéta

— Ide szegyen, oda szegyen —

Az is ott kuksolt.

A Viki néni egyik zsebében.

És valahányszor a poéta irt,

Hogy ingyen ne fogyaszsa a papirt:

Szentelt neki egy szegfü-csokrot,

Egy rózsalugast, mandula-virágot,

Minőt az évszak ép kiváltott,

Hogy — egyedem-begyedem —

A költő élete virágos legyen.

*

A mennyben pedig,

Hol mindent számon tartanak

S külön elkönyvelik

A lelkek rebbenéseit

S az ilyen szent virágokat:

A mennyben, mondom, meg voltak akadva,

A legtöbb dolgot Viki néni adta.

„Már megint! — mondák; — mitévő legyünk?”

Jaj, Viki néni még tönkre megyünk!”

De tőkét mégis kiadták azonnal

Rothschildnak, hogy forgassa haszonnal,

Nagy kamatra, ne legyen dőre,

Mig ezer annyi nem lesz belőle:

Egy virágerdő, szférákig érő. —

(NB. Akire céloz a mesélő,

Nyilván Rothschildék egy szegényebb ágá,

Mert hisz a gazdag nem jut mennyországba.)

*

De jött az ősz, a virágrontó,

Egyelőre fucscs a virágnak!

És Viki néni még a kontó

Se talál egy virágszálat.

Ellenben — éta-téta-paksaméta —

Az a bolondos poéta —

Megejtén őt a halódás bája,

Most énekel csak istenigazába.

Viki néni mit tegyen?

Virágot mostan hol vegyen?

Gondol nagyot — gondol merészet —

(Macskaköröm. Pontok. Idézet.)

S fényre derülnek hirtelen az arcok,

A Mennyben elsütik a nagy taraczkot

Bum! bum! Viki néni

Küldött egy garaboly őszi baraczkot.

*

Fuvolák szólnak a mennyei karban

(Van ott Strauss Rikhárd, nem egy, de hatvan.)

Harsona szól, csipeg a triangulum,

Miraculum!

Száll a szent szózat, mint sugárkéve,

Égből égbe:

Adassék tisztelet Viki néninek

És baraczk — ezer annyi érte.

*

És szól Szent Euzébiusz

Laudate!

Gyanus nekem ez a plusz —

Soria-moria-móribusz —

Mert mit csináljon vele?

Elromlik a fele.

*

S mordul Szent Péter, a halász:

„A baraczk nem ananász.

Siess, siess, Flórián!

Hamar az üstöt és tüzet alája.

Vigyázz: Szent Anna, Cziska, Borbála

A kosarat meg ne dézsmálja.

Farigcsáld sebtén a szolgálát,
Kanalat kölcsön szent Sára ad
És rotyogtasd, sűrítsd, kavard szaporán,
Mig meg nem lesz főve,
Lekvár nem lesz belőle,
Ó Flórián, szent Flórián! . . .

Ha Viki néni egykor majd bemén
A szent asszonyok paradicsomába,
A levendulás almárjom tetején
A lekvárt ott találja.
— Egy kanálkával előre
Prenumerálok belőle.

(Lecényfalu.)

Kiss József.

Krónika.

Balkáni kaleidoszkóp.

— szept. 2.

Az elmúlt hét óta Európa négy császárságból, négy köztársaságból és immár nem tizenhét, hanem tizenkilenc királyságból áll. A nagyfejedelemségeket, herczegségeket s több efféle apró-cseprő kis hatalmaságokat immár elengedhetjük, mert az egyetlen fejedelemség, amelyet illő komolysággal vett a világ, Montenegró, királysággá lett. És ezentúl valószínűen diplomáciai képviselőket is fog tartani a külföldi udvaroknál, amennyiben ez a honpolgárok létszámából kitelik. Mert elvégre is, ahol még a skuptsina elnökének is. Jankó a keresztneve, ott nem könnyű a választás, hogy kiket küldjenek szét Európába diplomátáknak. És ahol a dandárparancsnok a reggeli gyakorlat befejezése után sajátkezüleg őrzi a kecskéit, nehogy a hadosztálytábornok egyet-kettőt elhódítson belőlük, ott katonai attasékat is meglehetősen feladat összeválogatni.

Montenegró királyság lett, bár utközben valahogyan, kézen-közön eltűntek azok az ajándékok, amelyeket az orosz cár bizonyára hatalmi jelvényekül szánt a montenegrói korona mellé. Ez azonban nem baj, mert hiszen nem is lett volna stilszerű, sőt szinte hihetetlen lett volna, hogy a királysággá változás metamorfózisa Montenegróval történt meg, ha a folyamán egy ilyen félig czernagorác-, félig muszkazizü suskus meg nem esik. A montenegrói koronagyémántok, úgy lehet, valamelyik raguzai zálogházban kezdik meg a pályafutásukat, de ez nem baj, Zsigmond magyar király is becsapta a tizenhárom szepesi várost, mégis német császár lett belőle és Montenegróból is királyság lett.

Hanem azért, mind e fentebb elmondott és szerző által kitünőnek talált vicczek ellenére is, kissé különös dolog, hogy általában és nemcsak közönségesen, hanem még félhivatalosan is szokás Montenegró rangban való

emelkedését és egyáltalán az egész Montenegrót csak amugy tréfásan, vagy legalább is félvállról fogni fel. Pedig nem is olyan nagyon komolytalan ez a dolog. Mert a l'hombreban, ebben a par excellence diplomaták kártyajátékában, nemcsak grandissimo van, hanem nullissimo is, amit magyarul betlinek hívnak. És a viziló nem csip, ellenben a bolha csip, sőt néha köhög is. Hogy Montenegrónak a rangban való emelkedése nem egészen tréfára venni való dolog, arról tessék kérdezősködni például Belgrádban, ahol ökolbe szoritott kezeket dugdosnak a zsebükbe az emberek és kifütyülték a diszelőadáson Nikita drámáját »A Balkán czárnő«-jét, amit pedig ez a darab politikai okokból egyáltalán nem érdemel meg.

De Szerbiában tisztában vannak olyan dolgokkal, amelyeken az európai közvélemény meglehetősen felületességgel elsiklik, de amiket azért egy kissé konstatálni egyáltalán nem árt.

Az ugynevezett »balkáni államok« összesen hatan vannak, tehát a Wordsworth gyönyörű költeményének a »we are seven«-jét csak úgy érik utól, ha a számoszi fejedelemséget is közéjük számítjuk. A hat állam közül háromnak idegen a dinasztiaja, nem is maradhatna meg másképpen, mert sem a görög, sem az oláh, sem a bolgár nem alkalmas népfaj arra, hogy a maga rendjéből választott uralkodónak tudjon hódolni. Mind a három nemzetség csupa sógor-koma és amint maga közül választana királyt, tüstént az »eb-ura fakó« álláspontjára helyezkednék, nem tartván magánál különbnek a saját sorából kikerült potentátust. A három nemzeti dinasztias állam közül Törökország természetesen kikapcsolni való a fontolgatásból, nemcsak azért, mert nagyhatalmasság, hanem azért is, mert a hajdan »beteg ember« kezd meglehetősen jó egészségnek örvendeni és miután üdvösen leoperálták róla a beteg, sorvátag testrészeket, egyenesen a Saint Hypothése márkí megifjulásának a meglepő tüneteit mutatja.

Marad tehát csak Szerbia és Montenegró. És amint így keresztülmentek a rostán a balkáni államok és csak ez a kettő marad egymással szemben — ma már a szó szoros értelmében szemben — tüstént érthetővé válik az az elkeseredés, amely Belgrádban támadt a csettinyei ünnepnapok nyomán. Hiszen szinte felesleges is bővebben magyarázni a dolgot. A Négusok ünnepnapján Belgrádban felmerült az Obrenovicsok véres kísértetcsoportja. A — tegyük csak félre minden tréfát — valóban népe szerint való uralkodó, Nikita, megremegtette a szintén népük kivánta, de lelkiismeretükben rosszat rejtő és rosszat sejtő Karagyorgyevicsok szívét, amikor királylyá lett. Szerbiában vérrel, gyilkossággal váltogatják egymást az autochton dinasztiaik, a czernagorácok becsületesen hűségesek voltak a Négusokhoz mindig. És amióta a török Karadagh tartományból Montenegró lett, azóta nincsen a Balkánon szilárdabb trón, mint a most királylyá lett Nikitáé és elkövetkezendő utódaié.

Szerbiában nemcsak a részletek ismeretének, hanem az ösztönnek a bizonyosságával is tudják, hogy

ha a folyton égő délszláv ábránd, a Nagy-Szerbia valaha csakugyan valóra is válhatik, annak a magja nem Szerbia lesz, hanem Montenegró. A csárja pedig nem Karagyorgyevics, hanem a királylyá lett Nikitának valamelyik utóda.

Az új királyságot tehát lehet, sőt kényelmes is kecske-szempontról, avagy az elkezelt postautalványok nézőpontjából fogni fel, de gondolkozóba lehet esni emezzen az oldalán is. És akkor Montenegró mindjárt nem lesz operett-királyság.

*

Törökország már teljesen el van szánva a háborura, csak még azt nem tudja, hogy tulajdonképpen ki ellen. Mert egyik nap az északi határ, Bulgária felé billenik, azaz hogy öltöget a háboru mérlegének a nyelve, másik nap azonban megint dél felé fordul és Görögországot fenyegeti meg.

E pillanatban megint a török-görög háboru eshetősége áll előtérben, sőt már mozgósításról is beszélnek — egyetlen egy ember, Venizelosz miatt. Persze, ez a Venizelosz tulajdonképpen nem is egy ember, hanem az örökké forró és megoldhatatlannak látszó krétai kérdésnek az egy bőrbe varrt viselője. Olyan ember, amilyen manapság már csak a Balkánon teremhetik.

Pedig Venizelosz tulajdonképpen nem is a Balkánon termett, hanem »Ida hegyének berkeiben«, ott, ahol az ezüstszőrű Amaltheia kecske nevelte fel Zeuszt, Kréta szigetén. Éppen ezért, mivel krétai ember, lett vagy lehet Venizeloszból, az egyetlen egy szál emberből casus belli. Mert az történt vele, hogy Krétáról átment Görögországba agitálni és ott olyan sikeresen agitált, hogy egyszerre több helyen is megválasztották a legutóbbi választáson képviselőnek. Sőt nemcsak őt magát, hanem a párthiveit is olyan számban, hogy többségben lesznek az összeülendő görög parlamentben és Venizelosz már görög miniszterelnöknek is képzelheti magát.

A dolognak nem is volna más akadálya, csak az az egy, hogy Venizelosz tulajdonképpen nem is görög ember, hanem török ember, mert Kréta ma még, legalább névleg Kirid, azaz török tartomány és a rajta született emberek török alattvalók. És lehet a görög alkotmány olyan liberális, hogy még idegen honpolgárokat is enged képviselőül választani, Törökország érthető okokból nem kér abból a dicsőségből, hogy a szultán egyik alattvalója legyen Görögország miniszterelnöke. Sőt az ellen is tiltakozik, hogy Venizeloszt képviselőnek ismerje el a görög kormány. És a helyzet ma már olyan feszült, hogy nem lehetetlen, hogy a jövő héten Termopilénél a görög hősök már éppen úgy fognak szaladni, mint az elődeik. Nem a Leonidász harcossai, hanem a jeles Popuzofropulosz tábornok katonái.

Arne.

Sirokkó.

Irta: MOLNÁR FERENCZ.

I.

Az örök tenger partján egy mulandó fiu és egy romlandó leány állott. Előttük fehér csónak rengett a vizen és a nagy tenger unalmában nekicsapdosott a hófehér bárkának. Megloccsantotta, megtánczoltatta és a karcsu csónaknak ez jólesett. Ugy érezte magát, mint akit csiklandoznak. Ficzánkolt, felszaladt a partra, aztán csörrentett egyet a lánczon és megint lesiklott a tengerre. Izgett-mozgott, kellette magát, s ha ambízióm volna, hogy tobzódjam ama tetszetős hasonlatokban, melyek holt tárgyakat eleven lényekké hipnotizálnak, azt is mondhatnám: olyan volt, mint a türelmetlen csikó, rágt a kötőféket, el akart szabadulni, toporzékolt, rugott, vágatni, rohanni akart a szélben, neki a vad végtelennek.

A fiu pedig bágyadt volt. A városi szervezetnek nem friss erőt jelent a május. A dekadens corpust a márczius kikezdi, az április felbolygatja, a május elbágyasztja. Bennünk nem gyújt életkedvet a tavasz, és az éles márcziusi szél nem lobogtatja a mi szivünkben az öröm lángját. Valami furcsa, édes, mosolygó bágyadtságot hoz, valami morbidezzás állapotot, hogy úgy érezzük, mintha kellemes nyüg ülne a nyakunkon, édes borok gőze kószalna a fejünkben, alapjában véve mintha az a nyers, vad, erőszakos fejlődés, ami körülötünk rohanvást indul meg tavasszal, magával sodorná ezt a mi anemikus testünket is, amely nem elég erős arra, hogy a tavasz csikóival versenyt nyargaljon. A fiu különben — és szolgáljon ez mentségül a régi erkölcsök tisztelőinek szemében — délután félkettőtől félhatig egyfolytában csókolta azt a kis szőke leányt, aki mellette állott. Így aztán kissé furcsa jelenség volt ez a legény orvosi szempontból. Az arcza halavány volt és hideg, de a szája forró és piros. A leány pedig áhitattal és tudatlanul nézte a vérszegény arcot és ama partiális vérbőséget, melyet a költők az ajkak pirjának neveznek. A leány már jobban bírta a tavaszt. Ő csupa egészség volt. És a csókolózást is jobban bírta. Az asszony passzív fölénye a szerelmi tusában már ilyenkor kezdődik. Mikor még az egész szerelem abból áll, hogy két különmű lény farkasszemet néz egymással, már akkor is a férfi hunyja be előbb a szemét.

A leány fehér ruhában volt. Még rövid szoknyát viselt, a rövid szoknyák ama fajtájából, amelyek mintha nőnének. Az érti ezt meg, aki együtt nőtt fel egy rövid szoknyával. Szép, fehér nyakát matrőzgallér vette körül, s hogy ezen mi a sirni való, azt is csak az tudja, aki még emlékszik arra a mérhetetlen bájra, mely akkor sugárzik a leányból, amikor még fiús. Talán nagyot tévedek, de rám az egyszerű megfajtások hatásait teszi az a tapasztalat, hogy a nő fiatalsága a férfiaság. A pubertást megelőző esztendőkből mintha még nem határozta volna el magát a leány, hogy fiu legyen-e, vagy leány maradjon. És ezt a hermafrodita viselkedést, ama jól ismert verekedő-kedvet, azt a karakter-tulengést, a fiuruhába való öltözködés amaz örök vágát, a fiu-játékok után való bánatos sóvárgást aztán a természet rendbeszedi az első komolyan női reggelen, melyre rémülettel virrad a kis határozatlan. Mint az induló vonat, amely a nagy pályaudvar harmincznegyven sinpárján ide-oda zökken, egyikről a másikra szalad, jobbra fordul, balra kanyarodik, s csak a város határán túl, a szabad mezőn vág neki annak az egyetlen, hosszú sinnek, amely a céljához viszi.

Egymásra néztek. És a bágyadt, beteg, fáradt fiu szemében erő villant meg. Az egészséges, friss, erős leány pedig alázattal sütötte le a szemét.

II.

A fiu lement a kőbe vágott lépcsőn, s beléugrott a fehér csónakba. Kissé tántorgott benne, s a csónak billegett alatta.

— Jaj! — mondta a leány a parton.

A fiu félt és a leány sikoltott.

Aztán a fiu eloldotta a lánczot, az evezőt nekifeszítette az iszapnak és a partig siklott. Ott a kezét nyújtotta a leánynak. A leány mosolygott és belépett a csónakba. Gracziózus volt, szépen csinálta ezt az ugrást s akkor talán nem gondolt arra, hogy ezért a könnyedségért harmincz év múlva egy esztendő adna az életéből. És most bennültek a csónakban mind a ketten.

— En evezek — mondta a leány.

— Nem. Majd én.

— Tudsz?

— Hogyne!

— De később hagysz engem is egy kicsit, ugy-e?

— Hogyne! — mondta a fiu azzal a biztos tudattal, hogy később se fogja hagyni. Hogy itt is előre nézzünk: husz év múlva épp ily rosszhiszemű könnyedséggel fog házasságot ígérni egy forró estén. »De feleségül veszel, ugy-e?« — »Hogyne« fogja mondani agglegénységébe vetett rendithetetlen hittel.

És megindult a csónak, miután ellökték az evezővel a parttól. A fiu ledobta könnyű kis fehér kabátját, valami férfias büszkeséggel, mely azt érezte a leánynyal, hogy a komoly munka pillanataiban felrugandók a konvencziók. A leánynak tetszett, hogy most oly komoly evezés következik, hogy »pardon« nélkül vetkőzik trikóra a fiu. És a fiu háttal ült a nagy tengernek, mely mögött leáldozóban volt a nap. A leány arczczal fordult a bucsuzó sugárnak: aranyporos lett tőle a haja és két vörös-arany csillag tündöklött a szemében. Mikor nekiszaladtak a víznek, a kisasszony összeborzongott és nekiszegte a homlokát a sós szélnek. A fiu hátradőlt, nekifeküdt és meghuzta az evezőt. Most jól érezték magukat. Siklottak, elsurrantak a parttól, mosolyogtak, örültek. A fiu hátra-hátra nézett, irányért.

— Csak előre, neki! — mondta a leány.

És a fiu daczos örömmel rántotta meg újból az evezőt, nem törődve iránynyal, telve azzal a gondolattal, hogy mily jó volna, ha most egy evezőrántással kivághatná magát az Atlanti-óceán közepére. És a parton megkicsinyedtek a házak, alkonyi ködbe veszték a hegyek és könnyű fátyol szállott a völgyekre.

De a csónakot mintha lökte volna valami alulról. Az az érzésük volt, mintha valami nagy hal emelgette volna a könnyű fehér alkotmányt. Hullám semerre sem látszott, a tenger sima volt, sehol egy fodor, sehol egy vizcipke, semmi. És mégis meg-megrendült a csónak s egy láthatatlan erő birkózott vele.

Meleg volt.

— Mi ez? — mondta szorongva a leány.

A fiu vízbe eresztette az evezőt és megfordult. Nagy nyugalom borult a kék vízre, s messzi, a hosszugerincziű, alacsony hegyek mögött szétomlott az égen a nap parazsa. Színes tüzek lobogtak a felhők közt s égő foltok folytak szét a párában. Mintha izzó érczet csurgattak volna a tengerbe s az ott tovább izzott volna, szétterjedt volna a tükrén: tócsákban állott a tengeren az égő zöld, a fényes lila és mintha a hegy tetején a hegybe ömlött s a hegylábánál a vízbe folyt volna a hegyből valami kozmikus eredetű tüzes-piros vér, a Nap szerel-

mes és színesen párázó vére, amit a tenger hűvössége sem alvaszt meg, s amely kanyarogva, kigyózva, máshol széles csikokban patakzott, az égi anyagok villamos könnyedségével áramlott szét az egyre sötétülő víz hátán.

Tüzesen nézett a fiu szemébe és most érezte, hogy szép. És ennek nagyon örült. És nem bánta, hogy a hegyeken túl megmordult a tenger, mint valami álmából fölvert vad, nem bánta, hogy dél felől is elbódult a nagy víz, jelezve, hogy ott már kikezdte a néma, vad erő. Arra se gondolt, hogy e pillanatban nem a tenger volt többé félelmes, hanem a láthatatlan sirokkó, s hogy most a tengert pongyolában lehetett látni, mint valami nagy, hatalmas embert, akitől mindenki fél s aki este, mikor magányosan marad, nyög és hánykolódik és megadja magát a láznak, mert gyötri. Most olyanformán kellett félni a tengertől, mint a megsebzett vadtól, amely már csak a maga bajával törődik és nem bánja, ha hánykolódás közben akármit tör-zuz is össze.

— Szép lehetek most — érezte a leány, félig lehunyta a szemét és kissé kinyitotta a száját.

A fiu pedig elsápadt és sirni szeretett volna. Szörnyen evezett, hogy partra érjenek, mielőtt utóléri a rosszullet. Nem akarta, nem, inkább meghalt volna, mintsem hogy elveszítse a tisztaságát és a legényes frissességét a leány előtt. És karikák tánczoltak a szeme előtt és valami saját külön kis sirokkó kezdett dulni a gyomra körül. Most már a leány is észrevette ezt. És ő is rettenetesen megijedt. Nem attól, hogy baj lesz, s hogy a fiut betegség fogja kinozni, hanem hogy a szép sudár gyerek csunyává válik, grimace-okat fog vágni és tisztátalanságot követ el. Mikor már meg tudja bocsátani a leány a rosszulletet a legénynek, akkor már megérett arra, hogy feleség és anya legyen. De a tiszta, igazi, önző és nyers vágyakozás korában ez katasztrófa lett volna. És a fiu halászápadtan szoritotta össze a fogát s ereje utolsó maradékával evezett. A leány reszketett és félt. »Csak ezt ne! Csak ezt ne add, Istenem!« — gondolta. És vadul száguldottak a part felé, mely már sötétségbe burkolta magát, repültek a hullámokon, az egyik felrántotta, a másik a part felé dobta őket. Ők azt hitték, hogy ők eveznek, hogy ők viszik magukat biztonságba, de tulajdonképpen a sirokkó söpörte őket. Takarította a tengert, s neki mindegy volt, döglött delfint, törött gerendát söpör-e a partra, avagy egy könnyű fehér csónakot, amelyben két szerelmes gyerek ül reszketve. És a két szerelmes gyereknek is mindegy volt: kinos halál következik-e mostan, a Berceuse Bleue recipéje szerint, amelyben a »deux amants« végül a tenger fenekén nyugsznak, »sous le linceau bleu des vagues« — avagy küzdelmes menekvés, és sem arra nem gondoltak, hogy összeölkezve haljanak meg együtt, sem arra, hogy most koczkán forog minden, ami ebben az életben öröm és nyomoruság, hanem egyesegyedül csak arra, hogy a fiu rosszul ne legyen; mert akkor a fiu örökre megrutul a tüzesszemű előtt, és a tüzesszemű is megrutul a fiu előtt, mert rut helyzetbe kerül: végig kell néznie az emésztés tragédiáját, mely kicsiben — s ez az, amit ők nem tudtak — épp oly szent, épp oly fenséges, épp oly végtelenül szomorú és megalázó, mint a mi rongy emberi életünknek legszebb szenvedély-tragédiái.

Megnyugtatom a régimódi lírai lelkeket, a langyos gilicze-nyögdelések rajongóit, a ledér, kéjhajhászó, perverz és piszkos naturalizmus ellenségeit, ne ijedjenek meg, nem történt baj. Partra értek, pihentek s a fiunak visszatért a jókedve. Föllélegzettek és összeölkeztek, mint akik nagy veszélyből menekültek meg. Abból a ve-

szélyből, amelyről egyik se beszélt, de amelyre mind a kettő gondolt. Csókolták egymást.

És körülöttük, felettük sötét kíséretével lassan jött a sirokkó és az örök tenger a reszkető meghunyászkodásból áttért a dacos és elkeseredett betegek viselkedésére: féktelenül hanykolódott és fájdalmasan ordított bele az éjszakába.

A csónak most mintha emelkedett volna. Aztán megint sülyedt, de akkorát, mint az emeleti lift. A fiu beszedte az evezőket, és felállott a csónakban. Arczsal a nap felé fordult, aztán körülnézett. De megántorodott és hirtelen leült.

— A sirokkó — mondta.

Ez ijesztően hangzott a nagy csöndességben. Nekik, szegény városi lényeknek ez olyan volt, mint a kárvánok rettenetes ordítása:

— Számum!

És most a fiu fölvetta a kabátját, komolyan, szótlanul. Nekiöltözött a sirokkónak. És ez is olyan volt, mint mikor a napon heverésző katona a trombitaszóra a puskája után kap. Itt az ellenség! Egyet fordított a csónakon és nekilátott a munkának.

— Visszamegyünk!

III.

De most már fogta őket a sirokkó. Valóban, a sirokkóban van valami, ami méltóvá teszi őt a gondolkodó ember rokonszenvére. Minden rendelkezésünkre álló szelek közül ez a egyetlen, amelyben értelem, titokzatosság és drámaiság van. A bőra néha szemtelen, sokszor rakoncátlan, sőt vad, römbölő szél, amelynek azonban a hasába lát az ember, mint a kártyások mondják. Hullámosra veri a tengert, végigszánkázik rajta, falombot tép, háztetőket repít, s ehhez a banális szélmuzsikát fujja: süvit, zug, bug. Nem lehet komolyan venni, mint ahogy a csirkefogót, a czirkuszi akrobatát és a dühös embert csak a gyerekek veszik komolyan. A tenger se veszi komolyan. Hullámzik, kelleetlenkedik, nekivág a partnak, elsötétül, fodorozódik, de alapjában véve nem bánja ezt a felületes dühöngőt. De a sirokkó, az más. Mintha nem is szél volna. Csöndes és komoly. A tenger alatt fuj — mondják a partiak. Lassan jön s nem korbácsolja a tengert, hanem emelgeti. Feszeti ezt a rettenetes sulyu vízfódelet, ami a földet borítja. És langyos, sőt meleg. A felületekkel nem törődik. Tőle békén maradhat falomb, háztető, mencsikoff-kabát és szalmakalap. És nem átlátszó jellem, mint a bőra. Nem tudni, mikor jön s amikor jön; már itt is van. A tenger reszket, ha érzi. Nagyokat sóhajt. Rengeteg melle emelkedik és sülyed, mint a nehezen lélegző betegé. Némán fogadja, mert erősebb nála. És az egész partvidék tiszteli. Az ég elborul, a fák lecsüggesztik az ágaikat s a füvek önként hajolnak meg. A bőra nyakonfogja őket, lenyomja a fejüket. A sirokkó, mikor jön, már alázatosságot talál, mint az igazi király. És csönd van. Semmi részeges láрма, semmi süvítés, zugás, csikorgás. A bőra dühösen hajszoja és kergeti a felhőket, mint a falu bolondja a gyerkőcöket. A sirokkó felhőkkel érkezik, nagy, sötét kísérettel, hatalmasan ivelt borulattal, melybe az égbolt gyerkőcsei ijedten olvadnak bele. A hűvös bőra elől elbujhatsz a fal mögé, nem ér el. A sirokkó forró lehelete elől nincs menekvés. Megadod magad neki és vársz.

És ha most a partról néznők a tengert, látnók a kis fehér csónakot egy nagy, de nem tarajos hullám tetején. Mint ahogy a bivaly gerincze meggörbül, mikor a nehéz szekérrel nem tud elindulni, úgy domborodik meg a

tenger háta, mikor nekifeszül a sirokkónak. Fenn a gerincz tetején volt a kis csónak, aztán mintha legurult volna róla. Nem dobálta a hullám, csak vitte.

A leány megijedt.

— Ne félj! — mondta a fiu és most rosszul kezdte magát érezni. A vér leszaladt a fejéből és a halántéka veritékézett. A leány fogta az ülődeszkát és az ajkába harapott. Azt mondta:

— Amig veled vagyok, nem félek.

Toll és tőr.

— szept. 2.

A GÖNCZI KASZINÓ politikai ideálját senkinek sincs joga leszólni. A szerelem magánügy s miért volna lehetetlen, hogy valaki, mint a gönczi parasztkaszinó is, Justh Gyulába legyen szerelmes. Talán éppen ez a szerényigényűség magyarázza, hogy a gönczi kaszinó tagjai nem tudják megbocsájtani gróf Pálffy Ferencznek az ingyenczkedést, hogy ő nem Justh Gyulában, de gróf Khuen-Héderváry Károlyban látja a maga politikai ideálját. S mert gróf Pálffy Ferencz tagja a gönczi kaszinónak, ez a parasztfamilia parasztos göggyében méltatlannak tartotta gróf Pálffyt arra, hogy továbbra is a család tagjai közé számítsa magát. A gróf — így okoskodik a gönczi parasztfamilia — elzüllött, hozzá nem méltó szerelmi kalandokba bocsátkozott, Khuen után futkosott, tehát kitagadja. Gróf Pálffy Ferencz aligha fogja fel tragikusán ezt a csapást s ha mégis pört indít a kaszinó tagjai ellen becsületsértés címén, ez csak a gróf demokratikus érzületét jellemzi. A pörrel azt az erkölcsi bizonyítványt adja a parasztnak, hogy elismeri a sértőképeségét. Valamivé kvalifikálja azokat, akik őt diszkvalifikálták. Igazán előkelő, uri tempó s ezenfölül még ötletes is. Nem minden nap láthatunk ilyet; igaz, hogy nem minden nap zárnak ki parasztkaszinókból grófokat.

A HUSZÁRKAPITÁNY MEMOÁRJAI. Polgári önzertünk megerősödött, amikor hire jött, hogy a legszeretreméltóbb főherczeg olyan nevelőt fogadott gyermekei mellé, aki polgári sorból emelkedett fel a főherczeg bizalmáig. Gyermekei nevelését egy jómódu fűszeres se bizza akárkire. Hát még egy főherczeg! A polgári szellemnek ezt a hódítását elégtétellel fogadtuk, de az elégtételünk és a megerősödött polgári önzertünk azóta olyan kicsire sorvadt le, hogy szegyenkezőnk azon, amiért erre a diadalra valamikor büszkék is voltunk. S ha kellemetlen volt, hogy a főherczeg hónapok előtt kitette lakásából a huszárkapitányt, az az esemény, hogy a kilakolt nevelő most százötvenezer koronáért eladta valakinek a »memoárjait«, erősen rápirít polgári önzertünkre. Amikor a snájdig kapitány hajléktalaná lett, szánalmat, részvétet éreztünk iránta. Valami azt sugta, hogy itt tévedésből igazságtalanul végeztek ki valakit. Ma azonban beismerjük, hogy mi tévedtünk. A jogérzetünk, ítélőképességünk mondja, hogy intim családi körbe nem való az, aki pénzre váltja mindazt, amit bizalmi állásában látott, hallott. Aki kofálkodással fenyeget s csak százötvenezer koronáért ígér hallgatást, annak karakterbeli fogyatékosai nem máról holnapra keletkeztek. A jelen a multban gyökerezik s dehogyan is volt hófehér lélek tegnap, aki ma pénzre váltja egy családnak azt a könnyelműségét, hogy őt bizalmára érdemesítette. A mai cselekedetből következtetjük tehát, hogy a nevelő uron nem esett nagy injuria, amikor a küszöb elé tették. Nehogy azonban a

Időközben történt országgyűlési képviselővé megválasztásom által, kérem kérelmem figyelembevételével az országgyűlésből kikérés mellőzését.
Muraszombat 1910 augusztus 2

Teljes tisztelettel

Hartner Géza
orsz. kép.

Természetes, hogy egy ilyen levél írója megérdemli az érdeklődést s ezért utánanéztünk az Országgyűlési Almanachban, hogy ki legyen Hartner Géza. Az Almanach ugyan nem nagyon megbízható, mert maguk a képviselők írják, de elvégre az sem érdekesség nélkül való, hogy mit tud egy ilyen képviselő önmagáról mondani. Hartner Géza elég szerény. Szellemi képességeiről csak azt állapítja meg, hogy kereskedelmi iskolai tanulmányait Budapesten végezte. Tehát mégis járt iskolába. Ezidőszert mindössze is 36 éves, ami érdemes a felemlítésre, mert csak így válik rejtélyessé, hogy az ember ily rövid idő alatt hogyan felejtetheti el ennyire a helyesírást meg a fogalmazást. És a csodát még fokozza, hogy Hartner Géza most először jutott be a függetlenségi pártba. Alig pár hete, hogy ott van s már is tipikusan függetlenségi. Ugy ír, mintha évszázadok óta élne, már közöttük. De betetéli a csodát, hogy Hartner urat nem buktatták meg a választók. Ebből csak az állapítható meg, hogy a választórendszerünk nem különb, mint a vizsgázórendszerünk.

BACCARAT-VILÁG MAGYARORSZÁGON.

A horzón.

— Áh!... nagyságos (méltóságos) asszonyom! Mikor érkezett haza Gasteinből?

— Már egy hete itthon vagyunk. Az uramnak hirtelen sürgős dolga támadt. És végtelenül örültem ennek, mert higgye el, mindenütt a legjobb, de itthon is jó, mint ahogy a példaszó mondja.

— Persze! persze! Vágyódott haza jönni. Megnyitlak a színházak s a kultúra egyéb hajlékai...

— Igen, igen. Erről eszembe jut, hogy tegnap este jelen voltam a világ legérdekesebb eseténél.

— Ah!

— Ha maga ott lett volna, esztétikai gyönyörűség fogta volna el. Krausz adta a bankot, neki hete volt, a poentörnek négye, a poentör bevágott és kapott egy hármast, Krausz...

— Várjon, nagyságos (méltóságos) asszonyom! Hát ugy volt, hogy a Krausznak hete volt... *(Folytatják.)*

A hivatalban.

— Főnök ur, a jövő héten lesznek az árlejtések, jó lesz, ha előzőleg bilánczot csinálunk.

— Igen... Jaj! Menjen ki, Klein ur! Menjen ki, Klein ur!

— Miért főnök ur?

— Nem tudok a pofájába nézni, kedves Klein ur!

— Miért főnök ur?

— Még kérdi? Nézzen a tükörbe! Ebben a pillanatban pont olyan az arca, mint tegnap éjjel, amikor nem vágott be ötre és az egész paklit megváltoztatta... Menjen! Menjen! Intelligens ember létére ilyesmit csinálni!...

— Kérem, főnök ur, vannak autorok, akik szerint ötre meg kell állni... *(a vita délig folyik.)*

Az irodalomban.

— Lövinger író vagyok!

— Örvendek, hogy végre egy íróval megismerkedhetem. Mit irt már eddig?

— Még semmit. De már tagja vagyok az Otthonnak és jelentkeztem a Fészekben.

kapitány ur jó üzletéből arra következtessen valaki, hogy itt okvetlenül szenzációs emlékiratok veszték az örök semmiségbe. Az ember — polgár és főherceg egyaránt — félti családi életét a nyilvánosság profán szemétől s irtózik attól, hogy konyhájának vagy cselédszobájának titkait az utcákon kiterítgessék. Az izlése háborodik fel ilyesmi ellen. Pedig a konyhának és cselédszobának a dolgai mindenütt egyformák. Sehol sincsenek új, sohasem látott szenzációk, de ki akarna nyilvánosan belekeveredni konyha- és cselédszoba-ügyekbe? Ilyesmiről szólhatnak a huszárkapitány memoárjai: közönségesek, mindennapiak és az utálatig prózaiak. És még se sokalljuk az összeget, amelyért eladta azokat. Helyesebben szólva, nem tartjuk a százötvenezer koronát nagy árnak azért a szolgálatért, melyet a kapitány tett azzal, hogy örök hallgatásra kötelezte magát. A könyvpiacz tisztasága is valami s egy magyar irodalombarát megteheti a könyvpiacznak azt a szivességet, hogy ilyen termékektől megóvjá. A kapitány urra pedig szintén ráfér ez a pénzecske, mert nem hiszszük, hogy akad még ebben az országban olyan könnyelmű, minden óvatosság nélkül való család, amely meghivná nevelőnek ezt az urat, hogy az otthon kulcslyukán konyha- és cselédszoba-ügyeket kilessen.

AZ ANTIALKOHOLIZMUS DENUNCIÁL, még pedig a legközönségesebb módon. Egy fővárosi iskola leány növendékei nyári kirándulást rendeztek s tanáraikkal betértek egy zugligeti vendéglőbe. Nyár volt, a nap forrón sütött, a leányok megszemjajztak és sört rendeltek. S ezt az eseményt az antialkoholista lapja kinyomatta és megróttá. Borzasztó, hogy kiránduló leányok sört isznak. S ha az antialkoholizmus rendőrkémei beérték volna ennyivel! De a jó izlést felháborító naturalizmussal, vagy legalább naturalisztikusnak látszó színezéssel lefőstötötte a vendéglő kerthelyiségének tócsáit, melyek a sörös orgiák után maradtak a vendéglő kerti helyiségében. Ez a magyar antialkoholizmus propagandája. Fekete listát vezet a sörivókról, mint a szabók, suszterek a hanyag fizetőkről. De sört inni talán még sem ugyanaz, mint adósságot nem fizetni. A sör nincs bejegyezve a háromkeresztes mérgek listájába s egy sört ivó leány talán mégis több kiméletre tarthat számot, mint egy marólugot ivó cselédleány. S ha a sörivást nem üldözi a törvény, minő jögon üldözi az antialkoholista sajtó? Az antialkoholizmusnak ez a harczi módora meglepő eredményekre vezethet. Apadni fog a sörfogyasztás, de aligha lesz benne köszönet. Apadni fog, mert még a galambepéjű leánykák is a denuncziánsok fején török össze a söröskrigliket, ami nem is sulyos megtorlás ilyenféle kiszervekésért.

A KÉPVISELŐ LEVELE. Sohase tudtuk volna meg, hogy ki képviseli a muraszombati kerületet, ha az ismeretlen nevű honatya nem ír levelet a szombathelyi királyi ügyészségnek. Szól pedig ez a levél a következőképpen:

Tekintetes

M. Kir. Ügyészség

Szombathely

Hivatkozással a nekem f. évi július hó 28-án 3695—B. 1910 szám alatt kelt kézbesített kir. törvény-széki, valamint a nagym. m. kir. Curia 3343/1910 B. szám alatti hozott végzésekre, tisztelettel bátorkodom a kir. ügyészséget ezennel megkeresni és kérni, hogy büntetésemet a Váci államfogházban elleget tenni kívánok és tekintettel nagy kiterjedésű üzleti elfoglaltságomra, igen kérem a büntetés letöltésének idejét f. év december hóbanig elhallasztásával becses hozzájárulásával engedélyezni kegyeskedjék.

— Ah! Az Otthonnak tagja! Istenem, istenem, mily boldogság, hogy végre szemtől-szembe magam előtt láthatok egy élő Otthon tagot!... Mondjon valami finomat, valami szellemeset; mert ön bizonyára egy zseniális ember.

— Pinkapéz! !

— Elmés!

— Bankpász!

— Nagyszerű! És sok ilyen finomságot szoktak ott mondani?

— De mennyit! A multkor egy Braun nevű író, aki közönséges poentörből bankárrá avansált, így szólt Riedl Frigyeshez (egy szellemes mondás következik).

Otthon.

— Hol voltál ilyen sokáig?

— A kaszinóban. Ülésünk volt; én elnököltem. Valamilyen jótékony ügyben volt tanácskozás...

— Te elnököltél? És hogy jutottál ehhez a tisztséghez?

— Tudod, fiacskám, úgy, hogy a Lukácsi ötszáz koronát ígért, én hatszázat kiáltottam, ő hatszázötvenet mondott, én rákiabáltam hétszázig és rajtam maradt az elnökség. Megszavaztunk szegény gyermekek felruházására husz koronát...

— Szép. És mennyit nyertél?

— Ne is beszéljünk róla! Hatezret vesztettem.

(Egy félóra múlva befejeződik a családi esemény, mely ugy kezdődött, hogy az apa előbb hat gyermekét honczolta fel.)

Maitre Jacques.

Barangolások.

Tengeri betegség.

— szept. 2.

A bál, a táncz, a danse macabre éjféli után kezdődött. Egyszerre tántorogni kezdett a kis magyar hajó. Bennem pedig felébredt, nem a tengerész, de az az örök indiszkrét, aki szeret bekotnyeleskedni mások köreibé s minden ablakba, szobába, üzletbe betekint és elmenet magával viszi idegen életek egy morzsáját. Figyeltem a növekvő zavart. Egyre szaporábban trilláztak a villamos csengetyűk. A vékony drótok, amelyek körülzikázzák a hajót, a hajó idegeivé lesznek és átveszik az ideges vizek lüktetését s az óriási dagadásnak és horpadásnak éles bizsergéssel adnak kifejezést. Pinczerek ugrálnak szerteszét. A tüdők dohognak, a kötélizmok megfeszülnek, mi pedig kénytelen-kelletlen utánozzuk a hajó ritmusát és tánczolunk.

Ez a tengertáncz, amiről a régi vers beszél.

Hajnal felé már csak árnyak vannak. A víz előbb hajnalodik, külön és önállóan, mint egy másik égbolt. Lassan aztán az ég is utánozni kezdi a tengert. Gyöngyszínű, üvegszerű fátyolokat aggat ránk és az utasok halványan és lesóványodva affektált bánattal állanak a virradatban, mint a lelkek vagy az árnyékok, vagy az elmosódott freskók. A csöpp tengeri ut most már szenzáció. Valamitől üzetve végigjárom a hajót a legalsóbb köröktől a legfelsőbbig, botorkálok a lépcsőkön, csuszom az izsamós padlón, amit megáztatott az éji zápor és úgy érzem, hogy a lelkek kertjében bolyongok, mint a firen-

zei költő s szemlét kell tartanom az elkárhozottak hadán, a hazatérő nyaralókon, akik még néhány óráig itt gyötördnek s most különösen és fantasztikusan rémlenek a négyórai világításban. Ez egy kis inferno.

A legalsó körben itten is az indolensek vannak. A szük vörös pamlagokon fekszenek, vagy elszórva a földön, kajütbe zárva középkori száműzetésben és magányban, halotti pózban, vagy fejükön egy vizes szalvétával, cinikusan, közönyösen vagy bölcsen, mint a gőzfürdőben szokás. Néhány dolyfös még most se javul. Az egyik szitkozódik, a másik tréfál, a harmadik pedig közönyösen mered maga elé. Egy nőhódító sóváron bámulja egy asszony bokáit, aki kibomlott hajjal fekszik előtte. Ez az ur vagy ötven asszonyt csábított el a nyáron. Különben cigarettázik és vár. Néhányan nevetnek. Vastag tengerészhumor kering a levegőben. Itt találkoztam a szerecsennel, a lidői fővény hindujával, aki a tengerparton naponta nyolcz óráig imádta a napot, komoran és boldogan, a henyék nyugodt önszemléletével. Most undor vonaglik az arcán. Valószínűleg az apró hullámokra gondol, a homokra és a napra. Erőlködő szemét egy villamgömbre szegezi.

Sóhajtva hagyom el ezt a kört és megyek fölfelé, ahol a lámpák fényét már kétséssé teszi a reggel és ahol kis asztalkák mellett a félénkek és a féltékenyek ülnek. Ez a kör a betegszobához hasonlít. Az asztalon orvos-ságos üvegek, rum és konyak. Olyan mozdulatlanul ülnek szegények, mintha állandóan fotografálnák őket. Családias, intim és furcsa ez a kör. Ide jönnek a nagyon betegek és a nagyon egészségesek, akik Velenczéből a velencei mór féltékenységét hozták magukkal és okosan és türelmesen ülnek fiatal asszonyaik mellett. Utazó-sapkáik alól zölden villant rám a szemük. Menekülnöm kellett.

Most a tenger zivatarossá vált. Hentergett, habzott, gurgulázott. A reggeli szájöblögetést végezte. Némely pillanatban egy hiszterikus nőnek tünt fel, kóczosan és álmatlanul, a fészülködés előtt, titáni kék hajcsomókkal. Csapódva szédültem fel keskeny lépcsőkön, folyosókon, ázott bordákon, a legmagasabb pontig, a legfelsőbb körig, ahol hajnali szélben a fiatal szerelmesek ültek. A szívem hevesen dobogott és könyes lett a szeretettől és a végtelen szájalomtól. A vászonszékekre feszítve vergődtek szegénykék. Nászutasok, turbékoló gyerekek, a hajó banálításai, összebujva és megriadva egy vihar előtt. A menyasszony kék. A vőlegény zöld. Kezével citromot erőltet a nő fanyar szája felé. A férfi durva és erős, szálkás és kedves, fején panama-kalap, mellesokrában egy óriás rubintü; egy szimpatikus ősember. A nő pedig fehér, szőke, szőke a szemeis. Feketekávé és szende tej egymás mellett. Ez az ő első szenvedésük. Amerre nézek, mindenütt ilyen párok. Egyszer talán épp úgy ülnek a hálósobájukban. A nő majd ájultan veti magát hátra és a férfi keserű panaszokkal, váddal, a gyanu gyötrő italával kínálja és sirni fog az asszony, vagy csak mimeli a sirást. Kisértetek szálltak a viharban. Messze a hajó orrán mégis megláttam a célt, egy fátyolt a viharban és különös szemeket, aminőket csak ál munkban

látunk, a szemeket, melyek se kékek, se feketék, de a kettő vegyülete; hid a mennyen és poklon, álom az ébrenlét és alvás között, a kék gyengédségével és a barna tüzével. E szemek felé irányítottam a lépteimet.

Ekkor, azonban, hirtelenül egy padra vágott a vihar fortissimója. Mindnyájan táncolni kezdtünk, piczike tragikomikus bábok és meghódoltam a víz hatalma előtt. Hullámok jöttek elénk, amiket csak hallottunk eddig, duhajon kurjongatva, berugva az éji tivornyától. Alattunk pedig öklödött és csuklott az émelygő tenger, az öreg iszákos, az utálatos és brutális lump, minden titkok hordozója. Tisztelettel kell viselni a haragját. A gyöngyhalászok belőle merik a moszatot, amiben az egysejtű állat él, az élet kezdete, ami annyira érthetetlen, mint a halál. Betegségemet se érthetik meg az orvosok. Csak azt tudják, a fülem félkörös ivjázatában víz van, az egyensúlyérzék központja és most ez a kis víz háborog a nagy víz ellen. Valószínűleg azonban csak azért szédülök, mert nagyon közel jöttem az élethez, az élet és a titok kapujához. Minden porcikámban érzem a vizet. Száraz tagjaim a tenger esszenciájában fürdenek. Idegeim követik a hullámok ritmusát. Vérem, akárcsak a tenger vize, álomtalanul, viharosan forrong.

A szájam is keserű már, mint a tenger.

K. D.

Charon csónakjában.

Irta: SZEKULA JENŐ.

Csak én tudtam, hogy ez az utolsó éjszakám, s éreztem, hogy halotti szemfedőt kötöget számomra a hajnal. A láz, amely heteken át fojtogatott, most szelid, halovány képeket vetített az ágyam falára. A pohár után nyultam, amely ott állott az éjjeli szekrényen. Rejtelmes, barna fényben csillogott benne az álomhozó mák. De már nem volt erőm. Kezem, szegény átlátszó kezem, amely olyan volt, mint az elfagyott márvány, nem engedelmeskedett már az akaratomnak. Fagyos borzongás futott át rajtam; magamon éreztem már a temetők nyirkos hidegét. Igen, emlékezem. Sötét és szomoru szeptemberi éjszaka volt. A nyárfák kísértően susogtak, zugtak az ablakom alatt. De én tudtam, hogy megfojt a rétekről besuhanó levegő, amely pedig mámorról és szerelemlől regélt.

A szomszédban vasaltak. Egy vöröshaju leány ollót csattogatott. — Atropos! — kiáltottam föl vad remegéssel, — a három párkára gondolva, akik szövök, orsón pörgetik és milyen borzalom — ketté nyelik az emberi élet fonálát. — Atropos! — kiáltottam föl újra, de már hang nem jött ki torkomon. Mintha nehéz kendőt borítottak volna az ágyam fölé... A vörös leány pedig csak rázta, csattogtatta az ollót.

Valami hiányzott. Talán egy nő... aki az utolsó pillanatban megfogja reszkető kezem. S jönne egy darabon az uton, utoljára, hol az ösvény mentén nem virágozik más, csak a temetővirág, — a rozmaryng. Viaszféher szempillákkal feküdtem ott s észembe jutott hogy úgy éltem, mint a kőszabó s úgy pusztulok el, mint a viharban megvert fenyőfa.

De az ajtó fölnyílt. Látogatóm jött... Az apám volt. Megismertem. Tudtam, hogy el fog jönni. Vártam. Leült egy székre. Szótlanul, ahogy szokta. Hosszasan nézett, szeliden, jóságosan. Sokáig nem szólottunk egymáshoz.

Elnéztem, hogy ült ott a széken. S ekkor hirtelen a homlokomra ütöttem. Valami észembe jutott. Nini... hiszen az én apám már nem él, régen, több mint kilencz éve, hogy meghalt. Milyen különös. S mégis eljött! Máskor talán borzalom fogott volna el, de e válságos pillanatban kimondhatatlanul boldog voltam, hogy meglátogatott.

— Hogy vagy? — kérdezte az apám.

Ránéztem. Hosszu, ünnepies Ferencz József-kabát volt az öregen, amiben utoljára láttam elmenni egy törvénytársi tárgyalásra. Ezüst ébenfabotja is megvolt. De a keze vattába volt burkolva. A sebhelyeivel szállott föl a sirból, mint ahogy Hektor jelent meg a halálra riadt Aeneas előtt. S a sebeket nem lehet elfelejteni!

— Hogy vagy — kérdezte újra.

— Fáztom! — suttogtam az apámnak. — S nincs egy asszony, aki fölmelegítene.

Az apám a fejét csóválta.

— Úgy látom, rosszul megy a sorod, amióta elhagytalak. Talán beteg vagy?

A párnák közé temettem az arcomat.

— Azt hiszem, utolsó éjszakám ez a mai — sóhajtottam sirva. — Elpusztulok, mielőtt egy igazi nőt öleltem volna! Ugy éltem, mint az igás barom a mások jármában s meghalok, mint az üldözött farkas az árok szélén. Nap nem sütött rám, asszony nem szeretett... Szüzen az élet örömeitől szállok a sirba!

Az apám a kendője után nyult. Talán a könyeit akarta törölgetni. A könyveket nem lehet eltüntetni!

— A mi családunkat üldözi a balsors — mormogta.

— Én is szerettem volna élni, mint egy milliomos s úgy haltam meg, mint egy koldus.

Fölkönyökölttem az ágyamon. Csillogó szemmel beszéltem.

— Az istenek szomjusága gyötört — suttogtam kábultan — s nem jutott más, csak Tantalus nagy keserősége. Rózsák között szerettem volna járni és sivatagban veszett el az útam. Csókjaim a szomorúság gyermeke volt és nevetésem a sirás testvére. Valaki megrontott... valaki elátkozott. S a legnagyobb baj az volt mindig, hogy nem volt pénzem.

Az apám valami mentegetődzésfélét mormogott.

— Én szívesen hagytam volna rád, de nekem sem volt. Még egy obulusom sem. Charon alig akart fölvenni a csónakjára.

— Charon? — kérdeztem csillogó szemmel.

— Igen. Azt hiszem így hívják — mondta az apám zavaros szemhunyorgatással... — Hej, ha tudnád. Szomoru világ van odalent is. Jobb sora van itt fönn egy kőmiveslegénynek, mint a másvilágon egy királynak.

Már nem hallottam, hogy mit beszél. Mintha valaki ősrégi hexameteret mormolt volna a fülemben, valahonnan az Odisszea hatodik énekéből. Csak azt tudtam, hogy elhagyott az erőm. S zuhantam lefelé, a csillagtalan, fehér, kísértő semmiségbe.

*

— Ez a hajnal!... — kiáltottam föl bűvös elragadtatással. — Ez a szeptemberi hajnal, a tündéri hajnal, a fehér hajnal, amelyről úgy hittem mindig, hogy a szeretőm, aki miatt annyi álmatlan éjet virrasztottam keresztül. Most vitt, ragadott magával, hőszi-
nű

felhőszárnyakon, a réteken túl az emberek fölé. S arra gondoltam, hogy életemben a legnagyobb boldogság, a halál pillanata volt.

Valami régi vesszor is egyre fülemben zugott kísértő kongással... Ulularunt nymphae... Azt hiszem, Vergilius valamelyik énekében fordul elő. Ulularunt... ulularunt, ulularunt, duruzsoltam magamban, kábultan, gépiesen. Vannak szavak, amelyek még az életben beveszik magukat az ember fülébe s nem hagyják nyugton a holtak után sem. Vagy talán a hajnál leányainak énekét hallottam, amint elrepültünk az aranyos fényben uszó nádasok fölött.

— Hol vagyunk? — kérdeztem riadt félelemmel. De választ nem kaptam. Az apám már nem volt velem. Összerázkódtam. Babonás félelemmel töltött el hirtelen az elhagyatottság.

Egyszerre besötétedett. Hideg szemekben csepgett az eső. A levegőn kísértő zugás tört keresztül. Mintha rézdobokat kongattak volna a levegőben. Köd és sűrű pára temette el az alakomat, mintha beláthatatlan víztömeg fölött repültünk volna el. Fojtogató pára csapott az arczomba. Kezemet szemem fölé emeltem, hogy jobban lássák. De semmit sem vettem ki az alakatlan sötétségben.

— Ez egy ismeretlen város! — kiáltottam föl. — Hol vagyunk? Ez az ókori Cumeae! A falak, úgy rémlett, ködből voltak csak, magnéziumfénynyel az ürbe vetítve. Az áradat egy ókori korcsma felé sodort.

Igen, egy ókori korcsma volt, megismertem. A falra ki volt tűzve a rabszolgák által font kenderkoszoru. A bejáratnál Merkur istennek rikitő szinikkel bemázolt szobra állott. Otromba fafaragmány. Kezében kékesfényű lámpa világított.

Bent éktelen lárma, zsidongás fogadott. Az utra készülők holtak panaszkodtak, vitáztak, pörlekedtek itt, de milyen különös! — a hangoknak nem volt már rezgésük s a nagy zaj nem hatott csak rám, mint a sivatag fölött elszárguló forgószelek zenéje.

Igen, magam körül láttam a lelkeket, bucsuzás előtt, utipodgyászszal a kezükben. Ez lesz az én társaságom. Egy öreg asszonyosság forgolódott köztük. Valami italt osztogatott fekete kőkorsóból. Istenem, talán a feledés vizéből ittak!

Most egy új alak lépett be. A fején matrószipka volt, kezében evezőlapát. Csunya, rőt szakála volt. Kenderszinű, mintha fenyőfából nőttek volna az erdőn. Felkiáltott.

— Siessünk! Mindjárt indulunk!

Vak, riadt mozgás volt észlelhető. Távolról kutyaugatás hallatszott. Ez a Cerberus hangja! A tömeg egy helyre torlódott össze. Kiáltások hangzottak föl: — Előre! Előre! Nincs veszteni való idő!

Hol vagyunk? Valami hidon tereltek keresztül benünket. A tolongás oly erős volt, hogy attól féltem, belelöknek a vízbe. Alig lehetett látni egy lépésnyire. Kísértő lidércfény derengett, amilyen a mocsarak fölött világít. Mellettem valaki, talán egy bankár volt, fájdalmasan felkiáltott:

— Milyen borzalmas! Ezért nem volt érdemes élni!

Mind riasztóbban zugott a fülemben a borzalmas kutyaüvöltés.

Végtelen víztömeg terült el a lábunk előtt. A lelkek fázósan torlódtak össze az elvesző, homokos parton. Összerázkódtam. Emésztő szomjuság gyötört. Kezimmel vizet akartam meríteni. Visszariadtam. A víz fekete volt. Istenem, most jöttem rá, hogy a halálos Cocytus partja mellett vagyunk.

Előttünk egy csónak bolyongott fel-alá a vizen. Orrán tengerzöldszinű lámpa világított. Tompa evezőcsapások verték fel a vizet. Mikor a lapát a hullámokat érintette, nyomában tüzipiros fény csapott ki. A tömeg vak félelemmel tolt el egyre beljebb a part felé, melynek körvonalai elvesztek a rejtelmes sötétségben. Szédülés fogott el.

Csak a kegyetlen, kábitó kutyaugatás törte meg a fojtogató csendet... Már láttam. Hatalmas komondor üzte, terelte a tömeget, mint a havasi véreb az elszéledő birkanyáját. Térdeim remegtek a szörnyeteg láttára. Akkora volt, mint egy borju. Sárga bőre, amely penészszinű volt és visszataszító, mint a sakalé, petyhüdt ráncokban lógott le a nyakáról. Szemében dermesztő fény világított. Mi lesz velem, nagy ég, ha ez az állat rám ugrik és vérfagyasztó lehelete az arczomba csap!

De most megállott valaki előttem. Zöld lámpafény világított az arczomba. Összetöpörödött emberke volt. Fején halászszipka, agyarában matrószipka. Megismertem, bár még sohasem láttam.

— Charon! — rebegtem elhaló hangon.

— Ki vagy, fiu? — kérdezte résztvevőleg. Hangjának különös pálinkaíze volt.

— Vándor vagyok, aki pihenésre vágyik.

— Te mégis különb vagy, mint a többi — mormogta. — Mert te a bánatot hagyta a földön, míg a többiek elvesztett örömeiket siratják. Kövess!

Előre ment. Kábultan engedelmesskedtem. Hirtelen hátrafordult. Lámpájával újra az arczomba világított.

— Te talán valamely Isten fia vagy? — kérdezte. — S aranygalyat hoztál magaddal.

— Nincs nálam aranyvessző — feleltem. — Sőt bevallom, az obulust is otthon felejtettem.

— Különös! — mormogta az alvilági révész, miközben újra pipára akart gyujtani. — Oly rokonszenves vagy. Talán mégis valamely Istennek, mintha Attisnak, a szomorúság istenének a fia volnál. Magad sem tudtad származásodat.

A csónakba ültünk. Olyan volt most a víz, mint a tenger, mikor az esthajnal fátyola borul föléje. Charon lassan evezett. Felriadtam. Az alvilági eb ott ült velem szemben a csónak szélén. Fojtó lélekzete arczomba csapott, piros nyelve reám lihegett s oly félelem vett rajtam erőt, aminőt még sohasem éreztem.

Holdfény.

Az asszonyok már fáztak a terrazon
És akadozott a cigányzene;
Mind sejtettük, hogy készül valami
És most már menni kellene.

Az erdőkben halkan s miattunk
Hajnalig zokogott valaki;
Egy tücsök sirt a távol holdvilágért,
Legjobb lett volna felsóhajtani.

Vagy elmulni a haldokló csellóval,
Csodát várni az őszi reggelen;
Felállani a szürkületben,
S otthagyni mind a két nevem...

Szabolcsi Lajos.

A tudomány jegyében.

Kolera-drukk.

Ákár tudatosan félünk tőle, akár csak okos óvatossággal kerüljük a dinnyeevést, sőt akár lesz, akár nem lesz: egyelőre ő a legérdekesebb dolog, a sárga rém, a fekete asszony, a hivatlan vendég — ő, a kolera. És noha még egyelőre nincs, legalább járvány nincs, az emberek hangulata már a *járványhangulat*, mindenki megvan és öntudatlanul is állandóan dolgozik az a gondolat, hogy nagy veszedelem előtt állunk. A veszedelem lassan közeledik, talán el se ér bennünket, de éppen azért, mert az utja lassu és bizonytalan, azért tudunk minden kellemetlen és nyilván veszedelmes volta mellett is aránylag hidegvérrel nézni a szeme közé. Ilyen hosszadalmas módon nem a pánik támad, hanem az a tompa fajtája a kellemetlen érzésnek, amit a bizonytalan dolgokra való várakozás szokott támasztani. Egyszóval: a kolerától nem félünk, nem ijedünk meg, csak drukkolunk, de azt aztán igen.

Ez a drukk nem olyan hasznos érzés, mint a józan félelem, de nem is olyan szörnyűséges és emberrontó, mint a megijedés. A drukkoló ember nem védekezik olyan józanul mint az okosan féllő, de nem is csinál számárságokat, mint a megijedt ember. A drukk az arany középut, amely mindenben a legrosszabb szokott lenni, ez egyszer azonban megbocsátható, érthető — és nem is tudunk segíteni rajta. Az ijedt embert meg lehet rázni, a féllő embert meg lehet nyugtatni, a drukkoló emberrel nem lehet semmit se csinálni. Állandóan olyan rosszul érzi magát, mint aki fél és esetleg el is követ olyan beszámíthatatlan dolgokat, mint aki megijedt. De az ijedtség természete az, hogy nem tartós, a félelemben józanság van és hajlandóság a vigasztalódásra. A drukkban okvetlenül kell lenni valami édesnek, mert meggondoláson, czélszerűsége, okosság, időnk mulásán keresztül ragaszkodik hozzá és nem enged belőle semmiért a szerencsétlen és unalmas drukkoló ember.

A drukkra pedig még a szigorlatoknál is kitünőbb, sőt az abszolút legkitünőbb alkalom a kolerajárvány. Mint látni tetszik, lassan közeledik, hol abbahagyja, hol megint kezdi, amellettt tudja az ember, hogy igen csunya és igen sokszor halálos betegség, de viszont a piszkosság tipikus betegsége és tisztasággal majdnem mindig el lehet kerülni. Persze csak *majdnem* mindig és ki mondhatja meg a drukkoló magyarnak, hogy nem ő lesz-e az egy perczent vagy egy pro mille? Csak egy százaléknyi vagy egy ezredrésznyi valószínűsége van annak, hogy ő lesz az. Ha megkapja a kolerát, még mindig jó hatvan-hetven százaléknyi valószínűsége van, hogy meggyógyul. De éppen ezért drukkol. Ha a kolera egész vakon jönne, akkor félne tőle. Ha biztos veszedelem volna, akkor meg is ijedne tőle. De tudja szegény ember, hogy noha valószínűbb, hogy nem kapja meg, mint hogy megkapja s ha megkapta, valószínűbb, hogy meggyógyul, mint hogy meghal, — mindazonáltal meglehet, hogy megkapja s az is meglehet, hogy belehal. Dolga lévén egész nap, nem is ér rá se félni, se megijedni. Mikor a koleravárás kezd hosszadalmas lenni, megunja az óvatosságot is. Amikor Olaszországban volt a kolera, nem mert enni kecskeméti gyümölcsöt, amikor már Magyarországon is előfordul, addigra már nem állja tovább — nem annyira a nélkülözést, mint a folytonos védekezés gondolatát és rezignáltan hámozza a körtét. És él úgy, mint azelőtt, jár a dolga és a multságai után, beszél mindenről, nem óvakodik semmitől és rezignációval bár, de drukkol, drukkol és nincs a drukkólól szabadulása.

Nincs és nem lesz akkor se, ha a koleraveszedelem végképpen elmulik. Mert a drukkólóhoz nem kell kolera, sőt egyáltalában nem kell semmiféle veszedelem. A drukkoló

ember azért drukkol, mert ő a drukkoló ember: kicsinyés, lendület nélkül való, nagy dolgoknak szemébe nem néző, mindentől féllő, mindig csak a maga kicsinyiségét érző, semmiben egészen nem gyönyörködő, tekintélyeket féllő, laposan pillantó — drukkoló ember.

Nyilvánvaló, hogy a koleraveszedelem nem az a szörnyűség, ami régen volt. Tisztavízű, jól csatornázott városokban csak szörványosan szokott lenni. Egészségesen élő, jó gyomru, szeszes italt nem ivó ember igen ritkán kapja meg és elég jól megbirkózik vele. Fürödjünk, mossuk meg a kezünket, mossuk ki a szánkat, vigyázzunk ételre-italra, tiszta vizet igyunk, nyers gyümölcsöt, salátát — majd ha a veszedelem itt lesz! — ne együnk. Vagy ne tegyünk semmit, s akkor drukkolhatunk kedvünkre. Mint ahogy a közönség általában csak drukkol, a drukkoló ember nem groteszk alak, nem multságos kivétel, hanem most, a koleraveszedelem előtt, az egész közönség képe. Nem a félelem, nem a pánik, hanem a drukk ül a rémhíreken, a megnyugtatóson, sajtón, közönségen — s azért hiába való még az én bölcs aforizmám is, amely a kolera ellen való védekezést foglalja tömör egyszerűséggel magában, ime: *Maradj egészséges, akkor nem kapod meg a kolerát.*

Florestan.

Saison.

Tanszerek.

Személyek: MAKSZI, MÓRICZ és az APJUK.

MAKSZI: Csak a Ploncseknél szabad venni!

APA: Mért csak a Ploncseknél?

MÓRICZ: A zosztályfőnök parancsolta.

APA: Mit parancsolgat az osztályfőnök az én pénzzemmel? Odáviszem a pénzemet, ahová akarom.

MAKSZI: De csak a Ploncseknél van olyan irka, amin négycentiméteres margó van.

APA: Mi az a margó?

MÓRICZ: Stráf.

APA: És a Margó-utcza?

MAKSZI: Az nem Margó, hanem Markó.

APA: Engem akarsz te tanítani? Én jobban tudom, mi az a markó... De hiszen ti a Nevelde-utcai gimnáziumba jártok! Minek nektek akkor a markó?

MAKSZI (*röhög*): A papa egy azinusz.

APA: Mi... vagyok én?

MAKSZI (*röhög*): Bosz, bóvisz.

APA: Mi?!... Te, én pofon váglak! (*Móriczhoz.*)

Mit mondott nekem a Makszi?

MÓRICZ: Bosz, bóvisz.

APA: Mi az?

MÓRICZ (*kárörömmel*): Ló.

APA (*pofon vágja Makszit*): Nesze, ez a tied!

MAKSZI (*böggve*): A Móricz nem tud latinul. Bosz, bóvisz... az nem ló.

APA: Hanem?

MAKSZI: Juszt se mondom meg.

APA (*Móriczhoz*): Ha nem ló, miért mondtad, hogy ló? (*Pofonüti.*) Ez meg a tied!

MÓRICZ (*sírva*): De a Makszi azt is mondta a papának, hogy azinusz.

APA: És az mit jelent?

MÓRICZ: Szamár.

APA: Most melyiket üssem pofon? (*A két gyerek clugrik.*) Azt hiszitek, hogy olyan nagy dolog az, hogy latinul tanultok? Ki keresi nektek a pénzt, hogy a gimnáziumba járhattok? Ha én nem volnék, mehetnétek sujszternek.

MÓRICZ (*könyezve, pöszögve*): Én nem mondtam semmit.

APA (*dühösen*): Hallgass!... Inkább menjünk már venni, mert nem tölthetem az egész napomat veletek. Hát hová megyünk?

MÓRICZ: A Ploncsekhez.

APA: Hol van az?

MÓRICZ: Az Elemi-utcában.

APA: Hol van az?

MÓRICZ: A Tanoda-tér sarkán.

APA: Menjünk!

MAKSZI: De most zárva van.

APA: A bolt? Hogy lehetne a bolt most zárva? Hiszen nappal van.

MAKSZI: De a Ploncsek ebédel.

APA: Délután négy órakor?

MAKSZI: Ilyenkor szokik.

MÓRICZ: Milyen hazudós! Nem is igaz. A Ploncsek nincs bezárva.

APA (*Makszihoz*): Hát akkor miért mondtad, hogy be van zárva?

MÓRICZ: Azt akarja, hogy a papa ne jöjjön velünk.

APA: Miért ne jöjjen veletek?

MÓRICZ: Mert a papa alkuszik.

APA: Hát aztán? Talán hercegek vagytok ti, hogy nem szabad nektek alkudni? Az én drága, keserves pénzemet ki akarjátok dobni az ablakon? Hiszen a Ploncsek akkor is nyer az üzleten, ha én alkuszok vele. Hát még ha én nem vagyok ott! Kiszedi még a fülbevalókat is.

MAKSZI (*vigyorogva*): Nekem nincs fülbevalóm.

MÓRICZ: De ha a papa nincs velünk, akkor a Ploncsek rádást ad nekünk.

APA: És mennyit nyer azon a rádason?

MAKSZI: Tavaly sok matriczát adott. Azelőtt két éve pedig tanrendes noticzot.

MÓRICZ: És gummit.

APA: Gummit az órotokra! Becsap a Ploncsek titeket és egy gummival kiszurja a szemeteket.

MAKSZI (*boldogan*): Gummival nem lehet kiszurni a szemet.

APA: A tiedet, te balek, még azzal is lehet.

MAKSZI: Adja csak ide a papa a dohányt, majd mi veszünk magunk. Minket nem lehet vurcznizni.

APA: Mit mond? Dohányt? Talán inkább egy pofont?! Majd adok neked cigarettát!

MÓRICZ: Papa, dohány az nem dohány.

APA: Hát?

MÓRICZ: Mész.

APA: Mi az, hogy mész?

MÓRICZ: Kroncsi.

APA: Rátok nem lehet bizni pénzt. Megyek veletek.

MAKSZI: Én nem megyek. A papa smuczig.

APA: Te taknyos!... Elmegyek veletek és én veszek nektek rádást. Sokkal jobban jöttök ki.

MAKSZI: Kendősz.

APA: Azért se megyek a Ploncsekhez! Majd az én pénzemen vegyen a Ploncsek emeletes házat!... Hanem elmegyünk a Nemeshez. Az ugyanis rokony és olcsóbban ad nekünk mindent.

MAKSZI: A papa menjen a Nemeshez, mi megyünk a Ploncsekhez. Mert nekünk oda muszáj menni.

APA: Hol van az megírva, hogy muszáj?

MAKSZI: Mert a Póni ur, az osztályfőnök szigorúan kikötötte, hogy négy centiméteres margó legyen és olyanat az egész világon csak a Ploncseknél kapni.

APA: A Nemesnek is van négy centiméter markó.

MÓRICZ: De az nem olyan, mint amit a Póni követel.

APA: A Póni nem fog parancsolni az én pénzemen.

MAKSZI: De akkor menjen a papa az uskolába. És maga üljön be a számápadba. Mert a Póni mindenkét a számápadba ültet, aki nem a Ploncsektől hozza az irkát.

APA: Majd a Póni nagyon nézi, hogy kitől vettétek az irkát! Mit tudja azt a Póni? Ha csak ti meg nem mondjátok neki. Irka az irka, mint ahogy birka az birka.

MÓRICZ: Neni, papa. A Ploncsektől az irkán kék fedél van. És ha barnát hozunk, akkor a Póni kitépi a fülünket.

APA: Kék? Fogjuk mondani a Nemesnek, hogy adjon kéket.

MAKSZI: És egészen más vignettája van a Ploncseknek.

APA: Vignetta? Már megint latinul beszélsz! Mi az, hogy vignetta?

MAKSZI: Vignetta az vignetta. Ezt már az első osztályban a poczokok is tudják.

APA: Sok pénzbe kerül nekem ez a ti latin tudománytok! De legalább ha még tudnátok... (*Móriczhoz.*) Mi az a vignetta?

MÓRICZ: Olyan czédula, ami az irka pofájára van ragasztva.

APA: Vagy úgy! Vinyetta! Most már értem.

MAKSZI (*röhögve*): Vinyetta!

APA: Talán rosszul mondtam? Te mindent jobban akarsz tudni! Én is voltam borkereskedő és tudom, hogy mi az a vinyetta. Ha egy palaczkba kocsisbort öntök és ráragasztok egy czédulát, amelyre az van írva, hogy »Badacsonyi« — ez a vinyetta! Te szamár.

MAKSZI: A Ploncseknek a vignettáján kis koszu van és azt a Póni megismeri.

APA: Végre fölment nekem egy világosság! Szóval én azért menjek a Ploncsekhez, mert a Ploncsek egy svindler? Meg hagyja magának fizetni a vinyettát? Szépen megyek én a Ploncsekhez! Azért is a Nemeshez megyünk.

MAKSZI: Akkor a Póni kidob bennünket az osztályból.

APA: Hivatkozzatok rám. Mondjátok meg a Póninak, hogy én, a zapátok, a Krautstrudel azt üzenem a tanár urnak, hogy a Nemes-irkája épp olyan prima, mint a Ploncseké. Ott vannak a gazdag emberek gyerekei, vegegyenek azok emeletes házat a Ploncseknek.

MAKSZI: Ha mi ezt mondjuk a Póninak, akkor beir bennünket az osztálykönyvbe és azonkívül ki is csapat az egész intézetből.

APA: Igaz ez, Móricz?

MÓRICZ: Bizony igaz, papa!

APA: Neked hiszek, Móricz, mert te egy buta, jó fiu vagy. És teneked adom a pénzt. És te fogod a pénzt tartani, de a Makszi fog alkudni a Ploncsekkel. Mert a Makszi egy gazember, de esze van neki. És ne hagyjátok magatokat kijátszani. Itt a pénz.

MÓRICZ: Papa, én nem merem átvenni.

APA: Miért?

MÓRICZ: Mert ha elmentél, a Makszi ugy pofon fog ütöni engemet, hogy a szemem kiugrik a fülem lyukán.

APA: Hát tudod mit? En előre kárpótollak. (*Pofon vágja Makszit.*) Most már megkapta előre az övét.

MAKSZI (*pityerelve*): De a Móricz is kapja meg a magáét. (*Fenyegedően.*) Különben én sózok le neki egyet!

APA (*pofon vágja Móriczot is. Vigasztalón*): Csak a béke kedvéért!

Reveur.

INNEN-ONNAN.

= Szeptember. Itt a szőke és hamvas Szeptember, a szőlőfűrtős, barackpiros arczu kedves asszonyság; a szüretnek, iskolakezdetnek, szilvalekvár főzésnek, naftalinbontásnak és padlóeresztésnek szines és mozgalmas hava. Gazdag hónap, bő a termése gyümölcsben, örömben, szomorúságban egyazonképpen; most örül a férj a májusban már megunt feleségnek, mert megcsömörlött már a korcsmai Kossuth-egyvelegtől és szalóngulyástól, a makámás bogárkaktól és festettarczu vig szerelemtől; és szomorú a kis gyerek, mert a nagy, boldog, papírsárkányos és homokváras szabadság után most már megint csak a tízperczes morzsa jut neki; örül a viczené, mert a megnyilt konyhából megint csurrán és csöppen az ételmaradék meg a szemétpénz, — de busul a házmester, mert az éjjelutáni sperrgeldnek, diszkrét borraivalóknak a jövő nyárig vége; örülnek a katrinczás, cziczkendős Zsuzsikák, Pannik, akiket röpit a gőzös az aranyos, cifra nagyváros felé cselédi sorba, bakaszerelembe, — de sirnak az otthoni tájon a vén édesanyák, akiknek minden gazdagságát elviszi ez a hónap, szőshaju lányát elnyeli a fekete Pest, fiát a katonamundér, szép fehér hizott libáit a vásár, kis kertje virágait az ősz... Zárulnak a zöldbeli korcsmák, nyiladoznak a kis szenespinczék, csöndesedik a ligeti hajczihó, de fölcsendül a kőszínház muzsikája s a képzeletvilág biborfüggőnye lendül. Sok, sok életet, lázat forrongat ez a Szeptember, mint valami hervadó, szép kaczer asszony, aki siet mulatni, sirni, szeretni, élni, mert tudja, hogy nemsokára befagy a szép tarka világ...

> Vendéglátás. Soha kellemesebb vendéget, mint aminőt most kapott Oroszországból a szomszéd. Nem a kolerát értjük, amely már ott van Berlinben is, hanem az orosz czárt, aki családostul együtt megérkezett Németországba; a renoválás örve alatt erődde átalakított Friedberg kastélyba. A tenger magános vándorai; a saját földjéről számüzött czári család, amelynek egyetlen igazi hazája a Standard yacht födélete, szives vendéglátást kért a két jó rokontól, Vilmos német császártól meg a hesszeni nagyhercegtől. Ha nem volna olyan szomorú ennek a vendégül való kéredzkesedésnek az igazi oka, talán még kissé csufolódni is lehetne azon az embarras-n, amelybe a maga felséges mivoltának a richesse-ével ejtette a házigazdait Miklós czár. De ebben a friedbergi látogatásban két szív tragédiája rejtőzködik. Az örök rettegés, a szakadatlan félelem megvette Alexandra czárné szívet és az orvosok ugyanabban a Nauheimban remélnek rá orvoslást, ahol nem tudott gyógyulást találni az a másik beteg szív sem, amelyet a Luccheni töre csillapított el örökre. És az asszonynak, a feleségnek a beteg szíve még a czárral, még a legvéresebb czárral, II. Miklóssal is megérezette azt, amit nem érez száznegyvenhárom millió orosz: hogy még a czároknak is van szíve. A két rettegéssel telt szív legyőzte a rettegést, hogy meggyógyulhasson a remegésből. És Miklós czár családja vendégévé lett Németországnak. Soha kellemesebb vendégeket! Mert nem az a nyomorult, vagy éhségtől kiüldözött, vagy pogrom elől szaladó orosz menekült az igazán alkalmatlan idegen, aki átszökik az orosz határon. Az csak a kolerát, esetleg a pestist czipeli magával. De a czár kontágiuma a bomba, titkos kísérete az anarchisták és nihilisták raja. És ez ellen a rettenetes ragály ellen nehezebb a védekezés, mint a szegények betegsége ellen és hanem a kolera, hanem a bomba csattanik ki, akkor már Bethmann-Hollweg is későn — mossa a kezét.

* * *

= Tolsztoj magyar vendége szánakozó mosolylyal állapította meg, hogy az Evángelium szerzője elfelejtette az Anna Kareninát, jelentéktelen és fölösleges játéknak tartja a versírást, utálja a színházat és ahelyett, hogy a Newyork kávéházról kérdezősködött volna, a magyar birtokviszonyok után érdeklődött. A magyar írók közül ezt bizonyára egy sem tette volna és egy sem találta volna természetesnek, hogy életmunkáját ne kevesek élvezetének kielégítésére, hanem százezrek elsőrangú szükségleteire fordítsa. A magyar író Jasznaja Poljanában csak az Anna Karenina tölgyfaerdejének zugását hallgatta, jól nevelt lírikushoz illő meghatottsággal és nem látta, hogy az a muzsik, aki Tolsztoj házába vezette, szegény, nyomorúságos emberpéldány, kőzcos, piszkos, korlátolt. Különben beláthatta volna, hogy az ilyen parasztnak nem lira kell, hanem a földmívelési módok és rendszerek helyes szervezése és hogy erre szoruló szegény paraszt sokkal több van a világon, mint irodalmár, viszont véleők foglalkozó talpig ember kevesebb, mint író. Megértette volna, hogy egy vidék fejlődhetésének gazdasági és erkölcsi föltételeit megvalósítani van oly értékes, mint egy vasárnapi novella.

* * *

= Évforduló. Egy éve már, hogy Budapest hajnalába belekukorékolt a kenyérgyár kürtje. Egy év, hogy kegyvesztett lett a pesti ménageban a legendás péksütet, mely segédbajuszt, svábbogárlábat és kormos verejtéket takargatott pirosan mosolygó héjazatába; és kegyvesztetté váltott a többi is, a fényeshátú soroksári cipó, mit rózsahimes szakajtkendőbe pólyálva kínálgatott a kaczkai sváb menyecske, a monori ropogós, mely illatos halmokba rakva barnállott a piaczi tarkaságban, a szegedi köményes, mely gyürkésré hasított domboru kebelét oly kaczerán mutogatta az éheseknek a csemegéskirakat üvegén

által. Jött az új kenyér, a gyári kenyér, mit aczél ököl dagasztott gőzbugás nótája mellett. Mennyit kellett loholnia az embernek, vérző inakkal futnia a lónak, görnyedni, riszkadni, amig vetették, aratták, mennyit kellett erőlködni vizárnak, szélnek kicsike malmok kereke körül, hány élő fát vájt ki kenyeres tekenővé a cigány, mennyi sár kellett a bubosrakáshoz, hányan tusakodtak a tézstatömeggel és tikkadtak izzó kemenczék körül, amig ide elértünk, hogy a rögtöréstől az ajakunkig élénk termi kenyerünket a gép. Most, az első pompásan sikerült esztendő után, amikor a vidéki városok határain is sorra épülnek a kenyérgyárak, most már hiszszük, bármilyen vakmerő és korai ez a hit egy ilyen dusan viruló iparfajtával szemben, hogy a kenyérsütő mesterség kisiparrá zsugorodik lassan. Egy ideig még lázadoznak a pékek, ahogy a kismesterség mindig lázongott a kultúra ellen, a kapa-kasza a masina ellen, a dudás a hegedű, a fuvaros a gőzös, a gyertyamártó a villamoság és a hordár a kis kerekes futárok ellen; aztán majd lehigadnak és új helyet keresnek az épülő világrendben, ahogy cselekedtek eddig, akiknek ideje lejárt, a duhaj szekeresek, a rokokós takácsok, a cifragombokötők, remeklő ötvösök, szürszabók, pintérek, nyilfaragók, musttíprók, böllérek és még Isten tartsa számon, ahányan voltak...

> Egy kis cabinet noir. Hiszen egészen szép és dicséretre méltó dolog az, hogy a rendőrség, ügyészség és vizsgálóbíró együttes munkával rásütötték Kolláthra; az erzsébetfalvai sikkasztóra a bűnösségét, a feleségére meg a bűnrészességet, hanem azért van valamelyes bökkenője is a dolognak. Az Amerikába szökött Kolláthnak a leveleit bontogatták fel és azután megint szépen, ügyesen lezárva juttatták a felesége kezébe, így jöttek rá az asszony bűnrészességére. Bizonyára van a vizsgálatnak annyi joga, hogy a gyanus levelekhez is hozzányulhasson, mert ha nem volna, sem magyar bíró, sem magyar posta nem lenne kapható arra, hogy a levéltitok tilalmán tultheesse magát. Jogtalanság, törvénytelenység tehát a világért sem történt a Kolláth-féle esetben sem. De nem tehetek róla, én azért ennek az esetnek mégis egy kissé olyan cabinet-noir-mellékizét érzem. Olyan Vidocqu-hatása van rám a dolognak. Mert — ismétlem, hogy bizonyosan nem történt semmi hivatalbeli visszaélés — úgy gondolnám, hogy a kriminális gyanúban levő levelek felbontása egészen szükséges dolog, kényszerű védekező eszköze a társadalomnak, de ugyanazoknak a leveleknek az újból való leragasztása és ilyen módon való kézhezjuttatása már kissé meggondolni való dolog. Mert nemcsak hogy a törvény szentségéről és méltóságáról szóló tanításhoz nem egészen hozzáillő dolog, hanem laikus észszel gondolva a dolgot, felesleges is. A felbontott levéllel a rendőrségnek, vagy a vizsgálóbíróknak a kezében van a bizonyíték, lezárni újból azt a levelet tehát már legalább is felesleges. A bűnös lehet ravasz, a törvény éppen az őszinteségével imponáljon neki. Azt a paragrafust tehát, amely a vizsgálódásnak erre a technikájára is feljogosítja a policziát és a bíróságot, alighanem ki kellene operálni a modern büntetőjogból, mint igen sötét időknék az itt maradt, kiirtásra érdemes csökevényét.

Pöstyéni élet. Rendkívül érdekes fürdővendég érkezett Pöstyénbe, a nemrégiben elhunyt dús gazdag Sir William Abdy özvegye, ki az angol high life egyik kiváló tagja. Lady Abdy volt az első nő, ki aeroplánon felszállt, mely dicsőséget és nyaktörő élvezetet annak idején 100 font sterlinggel fizette meg. A vállalkozás balul ütött ki és Abdyné ez alkalommal — szerencsére csak kisebb magasságból — lezuhant és most éppen ezen esés okozta sérüléseit jött gyógyítani Pöstyénbe, londoni orvos tanácsára. Mint az aviatikának lelkes híve, rengeteg összegeket költött e czélra és a múlt hónapban is nagy port vert fel az a hír, hogy a La Manche csatornának aeroplánon utasokkal való átrepülésére 1/3 milliós díjat tűzött ki.

SZINHÁZ.

A Vigszínház új hölgytagjai. Négy fiatal színészhölgy bemutatója van a »Hét«-ben, olyankor, amikor még nem vagyunk rászorulva arra, hogy a kritikus elkeseredésével művésznőknek hívjuk őket. Hisz tudjuk! A »művésznő« és »művész« sehol nem fakult oly színtelenné a tehetségek pályáján, mint a színpadon. Ott a művésznő sem többet, sem kevesebbet nem jelent, mint a »nagyságos asszony« a vásárcsarnokban. De a Vigszínház új tagjait ma még teljes joggal színésznőknek nevezhetjük, mert ugyszólván alig tudunk rólok többet a semminél. Megkövetelhetik tehát a kritikustól a legnagyobb udvariasságot és bókos figyelmet, annál is inkább, mert négy fotográfiáról négy különböző asszonytípus esztétikus tisztasággal mosolyog ránk. Ma még a »szép« az ő egyetlen érdemük és tulzott bírálkodási hajlandóság volna, ha ezentul is többet követelnénk tőlük. Talán maga a Vigszínház sem kérne többet, ha a színházakban annyi bevallott, becsületes léhaság volna, mint amennyi tulzott és fontoskodó elmélyítés van bennük és a romantikus bonyodalmakba belekulturált modern kritikában. Majdnem bizonyosra vesszük, hogy a négy új színésznő tehetsége és ambíciója arányában beleromlik a művésznőségbe, ezért hát sietünk az udvariassággal és gratulálunk a Vigszínháznak az új tagokért.

Művészet.

Az akadémia.

Bővítik az akadémiát. Nem a dunapartit, ahol állítólag a tudományok laknak, hanem a festők és szobrászok, a kócos művésznővendékek és a hájasodásnak induló meterjelöltek akadémiáját, ott a Bajza-utca táján. Abból, hogy bővítik, megtudjuk legalább, hogy ez az akadémia csakugyan van, ez megfogható, komoly valóság, a kilenczedik rangosztályból egészen — mit mondjunk — a hatodikig terjedő fizetésekkel. Amint az üzleti értesítések mondják, létezik az akadémia valósággal s nem pusztá fogalom, aminek gondoltuk, ami csak akkor kap szint és életet, mikor vele szemben a fiatalok egészen akadémiaatlan szertelenségeit meg kell védelmezni.

A művészakadémia nem költözik át a szomszéd házba s ahol van, ezentul is ott fog létezni, de kibővítve, megint csak úgy, mint az üzletek, amelyekben igen megnövekedett a forgalom. Leendő kibővítését ott a helyszínén tanulmányozta gróf Zichy János kultuszminiszter. Odainvitálták, odavitték a fák alá: nézzen körül, mi mindent akarnak építeni. A miniszter, akit csakugyan érdekel a művészet, a dolgok felett álló s a dolgok mélyére látó kulturember jószívűségével elment. A bővítés ügyét-baját kitünően megértette ugyan a tervek, a rajzok, vázlatok alapján, de elment, megtette ezt a kis szíveséget s türte, hogy udvarias megjegyzéseit féktelen reklám formájában hozzák nyilvánosságra olyan akadémikus művészek nevével kapcsolatosan, akik erre a reklámra valóban a legnagyobb mértékben rászorultak.

Egy finom, előzékeny miniszter látogatása kapcsán lehullott hát a lepel az akadémiáról. Van. Lé nem tagadható. Ott szerepel az állami költségvetésben. Tanárai vannak. Helyiségei, bővithető helyiségei vannak. Talán mellék-helyiségei is. Tanítványai is vannak. Első-, másod-, harmad- és negyedévesek ezidőszerint, de lesznek még többedévesek

is, ha tovább lesz szükségük az ingyen műteremre s a szerény modellpénzre. Hogy ki-kik megértse a képzeletbelinek vélt intézmény szervezetét, hát van egy Benczur Gyulája s van Stróbl Alajosja is. A múlt század közepéről maradtak itt e művészek, akik káprázatosan eltanulták hajdani mestereik kezejárását, akik gyönyörűen érvényesülnek idehaza még ma is, amikor mindenütt a világon bámulatos egyhangúsággal állapítják meg forrásaik sivárságát. Meglett férfikorban, esetleg a deledón tul, művészi hitvallást változtatni alig lehet. Nincs is rá szükség. Amilyen bölcs és gazdag kulturumunka az emberi szellem legfrissebb hajtásainak ápolása, olyan fölösleges minden ok nélkül, a pusztas létezésük miatt nekitámadni a kissé már megkérgesedett fáknak. A máglya, az autodafé talán még a művészetnek sem használ. Amikor kiderül, hogy a tökéletesen letűnt, a végképp lezárt, befejezett, termékenységét visszavonhatatlanul elvesztett kor képviselői valóban úgy tesznek, mintha tanítománynak, valóban akadémiának, sőt számot tartanak a komolyan vevésre és a bővítésre, ez kissé megdöbben bennünket s ez feltételezi a kérdést: nem dobál-e ki megint jó néhány ezer koronát hiába a szegény magyar állam s nem ér-e el drága pénzen egyenesen antiartistikus hatásokat.

Az akadémiának, amelyet bámulatraméltó bátorsággal valóban szépművészeti akadémiának neveznek, — a szépművészet és az akadémia használatához egyaránt vakmerőség kell — van egy alsóbb tagozata, amelyre minden körülmények között szükség van, mert benne tanul meg színt, czeruzát, ecsetet fogni, aktot rajzolni a leendő művész. Amikor ezen az alapvető tanuláson tul van, megjárta Páris és Münchent, megjelent a tárlatokon és a kávéházi asztal mellett helyet kapott, akkor a kávéházi hely mellé kaphat egy műtermet is, ha olyan módon igyekszik festeni, mint Benczur vagy úgy komponál klasszikus szobrokat, mint Stróbl. E két művész kezelése alá kerülhetnek a már kifejlett egyéniségű magyar piktorok és szobrászok továbbtanulás, mesterré fejlődés czime alatt. E két név jelenti ma a mesteriskolát, a tulajdonképpeni akadémiát. S az, hogy a hivatalos művészképzés betetőzése, az iskolai, hogy ne mondjuk, tudományos művészképzéssel minden szála hozzájuk fut, tulajdonképpen szégyenkezéssel tölt el bennünket. Mégis csak kár, oly haragosan megemlékezni az akadémiáról, ha ennyi az egész. Mert ennek a két jól konzervált és valószínűleg nagyon lekötelező modoru urnak — a jó modor együtt jár a legfelsőbb körök kiszolgálásával — roppant sok ugyan az ordója, ők festik és faragják a millefiumi képeket, őket látogatja meg a király, ha Budapestre jön, de a magyar pikturáról s a képfaragásról ugyan nem mond semmit az ő veuvre-jük s ugyan nem különbözteti meg a német, a francia, de mégis különösen a német mesteriskolai, régi jó czéhbeli pikturától. Jó dolog ilyen kitűnő nagy urak tanítványának lenni, de ezektől az agyontámogatott tanítványoktól nem kell félni, ezek nem fognak sok vizet zavarni a magyar művészet tengerén s még csak nem is tanulnak mestereiktől. Mert gyönyörűen vigasztaló az, hogy az akadémia révén csaknem biztosított karriér ellenére is alig van talentumos magyar művész, aki oda, arra tülekednék, aki erőszakot tenne magán s forrongó vágyai, szertelensége, fiatalsága ellenére simának, kinosan fésültnek, kinyaltnak mutatkoznék: megnyerendő a mesterek kegyét. Aki tudja, kik pihengetnek vagy törtetnek ott az akadémia e felső grádusán, tudja, — minek neveket emlegetni — hogy a kinosan ügyesek s a rosszhiszeműen megfontoltak adják ki a létszámot, azok, akik kaphatnak aranyérmet, megrendelést, miniszteri látogatás alkalmával udvarias megszólítást, csak éppen lelkes tapsokat nem fognak kapni soha s nem kapnak még valamirevaló támadást sem, mert támadni, bántani se érdemes azokat, akik egyszerűen jó tanulók,

dicséretes magaviseletűek vérmérsékletük vagy spekulációjuk következtében.

Megállapodhatnánk abban, hogy az akadémia nálunk ezentul is csak mint fogalom fog szerepelni s mint megfogható valóság megmarad az ismeretlenség homályában. Talán csupán azért nem szabad egyszerűen napirendre térni felette, mert mégis ez az ismeretlen és jelentéktelen intézmény felszippant jó néhány állami ezrest, holott nyomorgó, vagy beteg, a tönkremenéssel küzdő művészek bizony állami garast sem tudnak kapni s nem is haragudhatnak érte, mert a nyomorgó asztalos, kereskedő, ügyvéd vagy orvos sem kap állami garasokat. S nem szabad megfélekedni arról sem, hogy adandó alkalmakkor bosszantóan tud előretolakodni ez a lényegileg alig létező akadémia. Milyen jogon? Milyen czimen? Hol tudnak róla, hol tartják valamire a Bajza-utczán tul? Sehol. Egyik egyenes felmenő őseiből, a müncheni Piloty-iskolából valamikor régen kidobták Szinyei-Merse Pált s ezt az öreg urat most szinte könyvelik el a művészettörténelem előkelő lapjain. Ugyanabban az iskolában, ugyanakkor volt egy másik, németül beszélő magyar növendék, roppant szorgalmas, megbízható, példás viseletű. Noha az egyes osztályzatot nem érdemelte meg egészen, mégis segédtanár, majd professzor lett ugyanott. Mi természetesen hazahoztuk, természetesen akkor, amidőn már az egész rendszer csillaga hanyatlóban volt. Most, amikor már a csillag lezuhant, kialudt, szétszóródott a világűrben, a soha ki nem dobott Piloty-növendék itthon még mindig tartja a Piloty-iskolát, a mesteriskolát, az egyetlen. Hivatalosan ő az egyetlen festőmester Magyarországon. Szinyei-Merse Pál csak alig néhány esztendeje dirigálja az alsóbbfokú, tehát sokkal inkább szükséges művészi oktatást s bizony az ő műtermébe nem viszik el a királyt. Pedig — ha már itt tartunk — a királyi, az udvari műpártolás nem egészen magánügy s nagyon fontos volna reánk nézve, hogy a legfelsőbb meczenások az észre-vevésre érdemes, originális, modern magyar művészetet vegyék észre. A legfelsőbb izlés azonban, úgy mondják, konzervatív. Meglehet. Ez az izlés azonban nem nyilatkozik meg abszolút módon, éppen, mert legfelsőbb s hogy mennyire alkalmazkodó, arra nézve tudnak egy jellemző anekdotát. Nyilván nem igaz, annyira jellemző. Bécsben történt, vagy történhetett volna meg, körülbelül tíz éve. A modern művészi áramlatok akkor a szecsesszió czime alatt kezdtek érvényesülni s bámulatos gyorsasággal barátkoztak meg velük komoly, hivatalos férfiak, ugynevezett tényezők is. Az udvarnak azonban, amely Bécsben jogosan avatkozik művészi kérdésekbe, mert tömördek pénzt forgat, nem tetszett az egész forrongás. Azt kívánták a Burg táján, hogy legalább állami intézmények, művészeti és iparművészeti iskolák ne tőrjék meg sem a szecsessziót, sem a modern izlés más megnyilvánulását. Ekkor az egyik érdekelt intézet direktora kifizetett egy statisztikát s kimutatta, hogy a modern stilforrongás, egyszerűen szólva, az új divat, a termelő és exportáló Bécsnek sok millió hasznot jelent. Az udvar azután nem haragudott többé a szecsesszióra.

Nem tudom, így volt-e, de annyi bizonyos, hogy a helyes művészeti politika pénzt, jövedelmet jelent, míg a meggondolás nélkül való csak emészti az aranyakat. Az akadémia is emészti. Nem volna jó egygyel kevesebb pénzevő masina?

Gué.

Felhívjuk a nagyérdemű hölgyközönség becses figyelmét lapunk mai számában **Bérczi D. Sándor** (Budapest, VI., Desseffy-utca 5.) ismert női kézimunka nagyiparos hirdetésére. Most megjelent nagy képes árjegyzéke — melyet a cég vidékre díjtalanul küld — a maga nemében valóban páratlan; ugy tartalom, mint kiállítás tekintetében.

IRODALOM.

Saint-Beuve szerelme.

Saint-Beuve 1843-ban névtelenül egy költeménykötetet adott ki, »Livre d'amour« címmel, amelyről azóta nem esett sok szó, sőt el is kallódott, úgy hogy a francia nemzeti könyvtárban megmaradt egyetlen példányból próbálják az életének kutatói restituálni első nagy szerelmi költeményének történetét. Most már kétségtelen, hogy az, akiről a »Livre d'amour« szól, nem más, mint a Hugo Victor felesége. Foucher Adél, akihez Saint-Beuve-öt hat-hét éven át (körülbelül 1830-tól 1837-ig) a legforróbb szerelem fűzte és akihez később is, az érdekes asszony haláláig a legmelegebb barátsággal vonzódtak. Az indiszkréziók annyira mennek, hogy némelyek a Hugo Victorné utolsószülött Adél nevű leánygyermekét, akinek Sainte-Beuve a keresztapja volt, a bűnös viszony emlékének tartják. Mások ellenben, főként azok, akik a Hugo-család még élő tagjainak a kegyeletét tisztelik, kétségbe vonják, hogy a költő-király felesége és az ifju kritikus közt valaha komolyabb viszony volt és hajlandók Saint-Beuve-öt azzal vádolni, hogy a »Livre d'amour« kiadásával hiu módon és igaztalanul a Don Juan nimbuszát akarta elérni. Akármint is van a dolog, a »Livre d'amour« gyönyörű szép könyv, amelyre Saint-Beuve méltán büszke lehetett és ezért nem csoda, hogy nem tudott a csábításnak ellenállni és nyilván legszebb költeményeit, legalább névtelenül, adta ki és mentette meg az utókor számára.

Sainte-Beuve, mikor Hugo Victorékkal megismerkedett, a »Le Globe« című újság kritikusa volt. A romantikus iskola, a Hugo Victor »Cénacle« néven ismert irodalmi köre az első harcaikat vívta. Sainte-Beuve a romantikusok közt először De Vigny-t támogatta meg, aztán magát Hugo Victor-t, akiről azonban néhány elismerő megjegyzést is tett. Hugo erre levelet írt a fiatal kritikusnak, akivel gyorsan meg is ismerkedett annál is inkább, mert véletlenül szomszédok voltak a Vaugirard-utcában és így sűrűn találkozhattak.

Sainte-Beuve lassanként a Hugo-ház egyik leggyakoribb vendége lett. A »Cénacle« tagjaival is megismerkedett; sőt a Hugo Victor hatalmas, vonzó egyénisége egyenesen belevitte őt az ifju romantikusok táborába. A Sainte-Beuve éles, elmés kritikai tollára nagy szüksége volt a romantikusoknak, vele vívták első csatáikat. Hugo és Sainte-Beuve közt a legnemesebb barátság fejlődött ki és maga a »Globe« egykori kritikusa, aki csak fentartással írt mindig Hugóról, egyszerre a megértés és a baráti szeretet mélységével üdvözölte a Hugo Victor költészetét. A barátság oly szoros volt, hogy mikor Sainte-Beuve Angliában (ahová anyja angol származása vonzotta), később pedig Németországban, a Rajna vidékén utazgatott, Hugo Victor szinte árván érezte magát Párisban.

Sainte-Beuve ez időben már két-három könyvvel szerepelt az irodalomban. »Consolations« címmel verskötetet írt, amelynek szerzője gyanánt »Joseph Delorme« szerepelt (Sainte-Beuve álneve). »Volupté« címen regényt adott ki és egy »Arthur« című szerelmi regénye befejezetlen maradt. A »Revue de Paris«-ban és más folyóiratokban pedig szakadatlanul folytatta kritikai működését, amelynek eredménye a »Premiers Lundis« című első összefoglalás lett. Ezekben a kritikákban Hugo Victor is a romantikusok hívének mutatkozik még. 1830. szeptemberében Hugo Victornak egy Adél nevű gyermeke született, akinek a keresztapja Sainte-Beuve lett. Hugo Victorral való barátsága még három-négy évig tartott. Már 1834-ben a »Revue des deux Mondes«-ban támadni kezdte Hugót és 1835-ben, amikor a »Chants du Crépuscule« jelent meg, amelyben Hugo egy Madame Drouet nevű színésznő iránt való szerelmét énekelte meg és feleségének csak a kötet utolsó költeményét szentelte, Saint-Beuve kigunyolta

a kötet kétlakiságát, hogy a maitresse-nek és a törvényes hitvesnek egyszerre hódol. A két régi jó barát közt valami történt, amiről Párisban már sugdosni kezdtek. A fáma az volt, hogy Hugo Victor hűtlenségen kapta rajta a nejét.

Hugo és Sainte-Beuve közt megszakadt az összeköttetés. Sainte-Beuve már nem járhatott a Hugo házába, a ház asszonyával már csak ritkán érintkezhetett és úgy látszik, feledni akart. Svájcba utazott, aztán hosszabb ideig Olaszországban, főként Nápolyban tartózkodott. Eközben Hugóné iránt való szerelme lassanként elaludt. Már amikor Párisba visszajött, rövid idő alatt beleszeretett egy előkelő fiatal leányba, Pelletier tábornok Frédérique nevű leányába, aki Mozart szonátáit játszotta és aki annyira elbájolta a java-korabeli kritikust, hogy ez megkérte a kezét. Csakhogy Sainte-Beuve kosarat kapott. Ekkor írta lemondással teli könyvét, a »Dernière Réve«-t és bánatosan gondolt vissza első nagy szerelmére, amikor még ifju volt. Az első szerelem emlékei ébresztették fel benne a »Livre d'amour« gondolatát. 1843-ban ki is adta ezt a könyvet névtelenül, de néhány példányt elosztott jó ismerősei közt és különösen Madame Arboville-t tisztelte meg vele, akihez gyöngéd érzés, talán több mint barátság fűzte. A könyv nyílt bevallása volt Hugo Victorné iránt érzett egykori szerelmének és Alphonse Karr az ő humorisztikus újságjában le is leplezte Saint-Beuve-öt. Ez a botrány, úgy látszott legalább, végleg elszakította egymástól Hugót és házi riválisát.

Mégis a következő évben Sainte-Beuve kénytelen volt Canossába menni. A francia Akadémián megüresedett a Casimir Delavigne széke és Sainte-Beuve pályázott rá. De nem tudta megnyerni az abszolút többséget, mert Hugo Victor ellenfelére, De Vigny-re szavazott. Sainte-Beuve tehát kénytelen volt Hugóhoz menni és megkérni, hogy szavazzon rá. Ez meg is történt, sőt Hugo Victor volt az, aki Saint-Beuve-öt akadémiai székfoglalójakor üdvözölte. Régi szíves barátságuk azonban azután sem állt helyre. Sainte-Beuve csak Hugónéval tartotta fenn a régi barátságot, amely egykori szerelmükből még visszamaradt.

Az 1850. év hozta meg a fordulatot. III. Napoleon államcsíny következtében Franciaország császára lett. Hugo Victornak, Napoleon ellenfelének Brüsszelbe kellett menekülnie. Hugóné az elutazása előtt még egyszer meglátogatta Sainte-Beuve-öt és kérte, hogy ne írjon a férje ellen semmit. Ezt Sainte-Beuve megígérte és meg is tartotta. A politikai fordulat Sainte-Beuve-re kedvező volt, mert Napoleon szerette őt és többször magánál látta vendégül. A híres Matilde hercegnő is, aki 1904-ben halt meg, Sainte-Beuve tisztelői közé tartozott és irodalmi szalonjának a főekessége a »Lundis« és »Portraits« nagynevű írója volt.

A Sainte-Beuve életének ezután következő fejezeteiben a szerelem nem szerepel többé. A költő meghalt benne és a tudós kritikus, a nagyszabású essayista elérte kifejlődésének legszebb korát. A világon minden érdekelte, amiből az embert megismerhette és élete végéig nem szűnt meg tanulni, kutatni. Híres harcosok, híres költők, híres asszonyok egyaránt foglalkoztatták és mindenben, amihez hozzászólt, nemcsak a legszeleesebbkörű és mindig alapos tudását, hanem örökké éber, örökké ifju szellemét ragyogtatta. Művei felölelik az egész francia irodalmat Gauthierig és Dumas fils-ig. »Lundis« és »Portraits« címek alatt összefoglalt műveiben Dante, Rabelais, Montaigne, Mademoiselle de Scudéry, XIV. Lajos, Sévigne asszony, Madame Pompadour, Mademoiselle de l'Espinasse, Saint-Simon, Franklin, Goethe és mások találó, alapos és mindig szellemes jellemzését írta meg. A Collège de France tanára, aztán az École Normale conferencierja lett és végre III. Napoleon megtette szenátorának háromszázezer frank fizetéssel. Többnyire a külvárosban lakott, ahol csendben dolgozhatott, de azért korának a legelőkelőbb szellemeivel szívesen találkozott és elbeszélgett a Matild hercegnő szalonjában. Meghalt 1869-ben,

egy évvel Hugo Victor né halála után. A maga korának legnagyobb szellemei közé tartozott és az emberiség gondolkodásának a történetében neki előkelő hely jutott.

Sz. Gy.

A szerelem tanára. Este, amikor elcsöndesül minden, gyáva és sápadt fiuk bezárják szobáik ajtaját, dobogó szívvél lépnek könyvtárukhoz és a rejtett polcra remegő kézzel veszik elő könyvét. Szájuk elkéseredik és ég a szemük, miközben behatolnak a nagy misztériumba: a gyönyör élettanába. Ilyenkor este a világ olyan, mint egy nagy tanterem, a megismerésre szomjas ifjak hallgatják a titokzatos csodákat, amelyeket egyszerű testi funkciókkal old meg a huszonhárom éves ifju tanár, a gyönyör professzora, Paolo Mantegazza. A fiuk, akik előtt a szerelem fogalma ellenszenves, akárcsak egy utcai kaland, ámulva hallgatják a kissé mámoros olasz muzsikáló hangját és csodálkoznak, hogy a szerelemről való régi fogalmuk átértékelődik. Mint a mesében: a csuf varangyosból tündérlány lesz. Nem rokonai a Pietro Aretino férfinéi, sem az l'arts d'aimer ravasz kurtizánjai. Ha szerelemről szól az ifju tudós, mintha a saját szerelméről szólna. A hangja nem föllyes, kiméletlen, oktató és a nő, akiről beszél, a menyasszonya. Ez teszi a hangját megilletődötté és áhítatossá. Lehet: kissé régies. Jelen volt a biológiai tudományok renaissance-szánál és az a hite, hogy a legfantasztikusabb és a legbujább szellemi szerelmeknek is gyökere a test. A távolsági szerelem, ahogy Bölsche vagy az agyvelő szerelme, ahogy Stendhal nevezi, mind e testi szerelem határhelyzetei és Regine Olsen és Soren Kierkegaard platónikus viszonya is, csak két sejt misztikus egyesülési vágyában rejti gyökereit. A platónikusok számára különben csak egy szánakozó képlegintése van. Tökéletleneknek tartja, nem szereti őket. Lehet, e fölfogás nem vall az idegrendszer nagy differenciáltságára, de egészséges. Ahogy beszél, hallgatói lelkéből eltűnnek az előítéletek és az ösztönök helyes utjokra térnek. Elérkezik az idő: ekkorra már félre lehet tenni a tudományt és Mantegazza titokban legkedvesebb foglalkozása után lát: szerelmi himnuszba kezd. Poéták írhattak szebbet, de nagyobb soha. Mert: milliónyi sereg énekel vele, éneklő az ő dalát. A tanítványai. A szerelem autodidaktái mind rajta kezdtek. És mialatt rava-szul kieszt sorokat raknak versé kis poéták és okoznak velök pillanatnyi izgalmakat, Mantegazza a hetvenes évek kissé czirádás, választékos stílusán tanít milliókat a szerelem technikájára. És tanítására nagy szükség van. A szerelem a téma az

örök dalnokversenyben, ahol Mantegazzának eschenbachi Wolfram szerepe jutott. Nem liheg velőig nyilalló gyönyör után és nem dalol nagy, szédítő szenvedélyről (amelyről mindenki beszél, de amelyet nem látott még senki sem). Az éneke egyszerű, világos és magasztos. Testünkről szól, csodás és bölcs testünkről és a bator, boldog és hasznos életről. Ez ember annyit ér, amennyi gyönyört másnak okoz. Ez etikája és az ő értékét is így állapíthatni meg. Az egészséges (mert emberi természetünkben gyökeredző) szerelem epikureus apostola volt. Az utolsó derűs szerelmi bölcs a szexuálpzichopatológusok ellenszenves seregében.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Beiratások. A »Lovas-féle zenekonzervatórium«-ban a beiratások megkezdődtek és d. e. 9—12-ig és d. u. 2—7-ig eszközöltetnek. Nagyon takarékos és okos dolog, hogy az intézet növendékei a szükséges hangjegyeket és hangszerket az intézettől díjmentesen kapják otthoni használatra. Az angol, francia, vagy német nyelvet díjmentesen tanulják heti 3 órában szaktanároktól. Az intézet tanári kara 32 kiváló okl. tanárból áll. Az intézet titkári hivatala (Andrássy-ut 67) évkönyvét kívánatra díjtalanul küldi. Az 1910. évre még 10 egész és 10 fél tandíjmentes helyet engedélyez. Szegénységi bizonyítvánnyal felszerelt kérvények szeptember hó 5-ig az igazgatósághoz intézendők.

A Hét kiadóhivatalában egy kitűnő kárpitos és díszítő czime megtudható, aki jól és olcsón dolgozik és mindennemű szakbavágó munkát elvállal.

EGYÉVES ÖNKÉNTESÉK

lelegezánsabban és legjutányosabban felszereltetnek

WEINER ÉS GRÜNBAUM

cs. és kir. udvari szabóknál

Budapest, Deák-tér 1. szám, I. emelet.

Árjegyzék és minden utbaigazítás díjmentesen. — Vidéki rendelésekért megbízottunkat költségmentesen küldjük.

TAMÁSSY PARK-SZANATÓRIUMA

Dunaharasztlban

Pestmegye.

Elefrangu gyógyintézet alkohollát, morfini és idegbetegek részére. Nap- és légi fürdők. Dr. Lahmann szerinti diätetikua konyha. Télen-nyáron nyitva.

Telefon: Budapest környék Dunaharasztl 3.

PROSPEKTUST

KIVÁNATRA KÜLD

AZ IGAZGATÓSÁG.

Ha fáj a feje ne lótvázzók, hanem használjon azonnal Beretvás-pastillát

mely 10 perc alatt a legmakacsabb migraint és fejfájást elmulasztja. Ára 1 korona 20 fillér. Kapható minden gyógyszerárban. Készíti BERETVÁS TAMÁS gyógyszerész, Kispessten. :: Orvosok által ajánlva. Három doboznál ingyen postai szállítást.

NESTLÉ-FÉLE GYERMEKLISZT

tiszta alpesi tejet tartalmaz. — Az anyatejen kívül a legegészségesebb csecsemőtáplálék és a legjobb pótlója is annak. Felnőtt gyomorbetegnek bevált diätetikum. * Kapható minden gyógytárban és drogériában 1 korona 80 fillérért. Óvakodjanak az utánzatoktól!